

LJUBLJANSKI ZVON

DECEMBER

1917

LETNIK 37.

ŠTEVILKA 12.

Vsebina decemberskega zvezka:

1. Oton Župančič: <i>'Naše pismo</i>	617
2. Igo Gruden: <i>V poldnevu</i>	619
3. Alojz Kraigher: <i>Mlada ljubezen</i> . (Dalje.)	620
4. Rado Murnik: <i>Na Bledu</i> . (Konec.)	636
5. Dr. Fr. Ilešič: <i>Podlimbarski</i> . (Konec.)	655
6. Dr. Franc Derganc: <i>Henri Bergson</i> . (Konec.)	660
7. I. Zorman: <i>XIV. umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu</i>	664
8. Listek.	667

A. Debeljak: *Joža Lovrenčič: Deveta dežela*. — Dr. Ramovš: *R. Merkh, Deutsche Ortsnamen in Friaul, Wien 1916*. — A. Debeljak: *Rudyard Kipling: Světla, která zhasia*. — Abditus: *Demokracija kot ideja*.
z. r.: *Vraz-Prešeren*. — *Debeljak Anton: Prezrela deca*.

Listnica upravníštva: Vsled velikega podraženja papirja in tiskarskih del je upravništvo „Ljubljanskega zvona“ prisiljeno naročnino za list zmerno zvišati od 12 K na 14 K, za učitelje in dijake na 12 K. — Upravništvo „Ljubljanskega zvona“ se nahaja od 1. januarja dalje v Sodni ulici št. 6.

Redakcija tega zvezka se je zaključila 6. decembra 1917.

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 12 K, za pol leta 6 K, za četrt leta 3 K, za vse neavstrijske dežele po 15 K na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 1 K 30 h. =====

Odgovorni urednik: Oton Župančič.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in založba „Tiskovne zadruge“ z. z. o. z. v Ljubljani.

Tisk „Narodne tiskarne“.

3/12/17 gonijo cenopremijajci pomočilo na kr. 20

Oton Župančič :

Naše pismo.

◀ **K** visoki molitvi je sklepal roke
zamaknjena pesem v rodú vnebovzetje
za praznik častitljivi strnjenih duš . . .
Tačas pa strupárji zavdali so bratstvu,
in genij ljubezni je v meni zblaznèl,
in pesem-molitev prevrača se v kletev . . .
O vi, vi z našim pismom,
vi z našo besedo možje —
kam, kam ste pahnili sebe in nas?

Narod vas bo preskušal
kakor vrče lončar:
Ne zvoniš mi, ne poješ,
nisi mi ognja prestál,
v peči, vrč, si počil —
proč med črepinje, črep!

Narod vas bo preskušal
vse po vrsti kot strune:
Na srd sem vas navil,
na trdi dur ubral —
kaj mi sviraš sladkó,
kaj se laskaš in ližeš?
Proč, godálo prihuljeno!

Kaj je z našim pismom?
 Kaj je z našo besedo?
 Kje ste nam možje?

Narod vas bo izpljunil
 kot zavrélíco.
 O, skáženo vino!
 O, vi počeni vrči!
 Strune brez našega glasu!
 Zvite strune brez glasu!
 Prazni, počeni vrči!
 Vino-zavrelica!

Vse je biló pripravljeno
 za lepo slavje bratovsko —
 pa ste razbratili brate.

A sodba pojde,
 še enkrat pojde
 od možá do možá,
 od duše do duše
 pojde sodba neusmiljena.
 Na vsake prsi bo trkala,
 na vsake prsi, na vsako vest:
 Oglasi se izpod reber,
 s svojim oglasi se glasom.
 brez krinke mora biti glas!
 Kako bo vam?
 — Kam ste zapravili pismo?
 Kam potajili besedo? —
 tako bodo govorili Trijé,
 ki bodo kakor En Sam ...

A danes, danes ... Kako je nam?
 Kot njemu takrát:
 po hudih bojih,
 po trudnih voznjah
 prišél je v snù na čudežni ladji
 Odiséj hrepeneči na Itako drago ...
 In v hiši domači,

na dedini stari
 sedel je v pepelu
 zasramovan . . .
 Ni smel govoriti,
 krotil si je siloma mišice ljute,
 gnev goltal v grlo,
 a z gnevom globoko zalito
 mu je v prsih lajalo srce . . .

Da, bratje, nam danes ni drugega:
 vsa srca zdaj,
 vsa zvesta srca pri nas,
 vsa prava srca pri nas —
 lajajte, lajajte, lajajte zdaj!
 Da jim izlajamo pismo,
 da jim izlajamo našo besedo,
 ho — tem našim možém!

Oj, da bi bilo vsaj nekaj pism — storo: 25/12 17

Igo Gruden:

U poldnevu.

Gledam drevo, ki trepeče v poldnevu,
 biserne kaplje na njem se bleščijo;
 v zraku prozornem, v njih žarkem odsevu,
 lastovke bežne visoko letijo.

Gledam življenje, ki diha krog mene
 zdravo in živo — prekipevajoče;
 še moje misli v poldan vriskajoče
 veter žvižgaje na svobodo žene.

Flojz Kraigher:

Mlada ljubezen.

(Dalje.)

VIII.

Nedelja je. Tomo je spal do poldne. Pri obedu je živahen, govori veliko, a samo o malenkostnih vsakdanjostih. Tuintam pa se zagleda skozi okno v košček sinjega neba in se sam vase nasmejlja: — dobro si jo pogodil davi! Učitelj postaneš in se oženiš! Za to ne potrebuješ nobenih izpitov, nobenih posebnih študij; kajpada, — igrača! — V naslednjem hipu si oporeka: — In naši filozofi, kadar se odpravljajo suplirat? Ali kaj razumejo o pedagogiki, o metodiki in o teh stvareh? — Zato pa so profesorji take zarje in njih uspehi tako bleščeči!? — In končno zmaga v njem prepričanje, da je njegov jutranji sklep — otročji in neizvedljiv. Vendar se njegove misli vedno iznova z njim ukvarjajo ter ga obletavajo — ljubkujoče kakor čebele sladek cvet . . .

Po kosilu se napoti v mesto. Ko pride mimo državnega kolodvora, je nenadoma — Andrej Praznik poleg njega.

„K tebi sem bil namenjen, Tomo; zato sem tu izstopil.“

„Z Bleda se vračaš? No, kaj imaš posebnega?“

Dreja je zagorel. Oči so mu nemirne in mu mežikajo; robovi vek so mu zardeli. Mesto starega, naivnega in dobrodušnega nasmeška so mu lica okrog oči nabrana v gube, usta malo zleknjena.

„Kaj je s tabo, Dreja?“ — se začudi Tomo. „Nekaj kislega je prišlo vate!“

„Ha . . . Preveč solnca je na Bledu, pa se človek skisa!“

„Preveč solnca, Dreja? Tvoje solnce se je torej tudi znotraj užgalo! — Ostanejo Blejčevi še gori?“

„Do veselice! Na Prešernovo veselico pridejo.“ — Sabljo stisne pod pazduho ter si osnaži in popravi nanosnik. „Vlak je imel zamudo, lačen sem. Stopi malo z mano, jaz grem kosit!“

„Ali je bil Javor tudi gori?“

„Bil.“

„In je še tam ostal?“

„Skupaj sva se pripeljala. On izstopi na južnem kolodvoru. — Blejčevi so se odpravili na Triglav.“

„Tudi stari?“

„Samo mladina — v večji družbi.“

Beseda jima nič prav ne teče. Tomo se sam pri sebi čudi, zakaj mu nekaj brani, vprašati prijatelja — po Miri. Ali je s Praznikovim kisanjem že upravičena slutnja razkola med njim in Miro? ... Dreja je zamišljen in molči. Šele pri „koštrunu“ se ojunaci za izpoved:

„Zdaj pa zazijaj, moj ljubi! — Včeraj sem na Bledu — snubil!“,

„Miro si zasnubil?“

„Pri starem Blejcu!“

„Torej ti lahko čestitam?“

„Hahaha, nikar, moj dragi! Grozovito sem pogorel!“

„Stari te je odbil?“

„Zasmehoval me je! Že po zimi sem govoril z njim; a takrat ne tako oficijalno. Včeraj pa je bil še krutejši. Niti bora nima, da bi ga primaknil h kavciji!“

„Saj ti si bil pripravljen — kvitirati!“

„Ko sem to omenil, je bil naravnost divji. — S čim si hočem kaj zaslužiti? Kot pisar? — Za občinskega tajnika kje na deželi sem premalo učen! Kot pisarniški prepisovalec bi bil morda dober; — a tu imam spet pisavo, da se Bog usmili! Hahaha, to so reči, moj ljubi!“

„Ali bi ne mogel k njemu — v njegov komptoir?“

„Ali se ti blede? On ima boljših in cenejših pisarjev na izbero!“

„No ...“

„Kot kompanjon? — Na trgovino se razumem kakor zajec na boben! On pa ni nič boljši, pravi! Ali naj sedita dva zajca ob istem bobnu? — In boben je raztrgan, Tomo!“

„Blejec je šaljivec!“

„Njegovi trgovini grozi — konkurz!“

„Smešno! Ko bi bilo slabo z njegovo trgovino, bi ne hodil na letovišče!“

Dreja zmiglje z rameni:

„On pravi, da naj počakam! Kadar bo berač, pa naj se zopet oglasim, če me bo še volja!“

„Preneumno! Ali verjameš v njegov konkurz?“

„Ne verjamem. A kaj mi to pomaga?“

Dreja zamahne z glavo, da se mu nanosnik zaziblje; pogled mu je čisto kalen.

Tomo je v zadregi:

„Ali . . . Ali ima Blejec kaj drugih snubcev?“

„Ne vem! Z nekimi Dunajčani občuje. Tudi v našo družbo jih je pripeljal.“

„No — in Mira? Kolikor jo poznam, bi ona očeta okoli prsta ovila!“

Dreja molči in gleda skozi okno . . .

„Mira me je sama silila, naj govorim z očetom. Sprva je bila — kakor po navadi; a ko se je prikazal Javor . . . Z njim se je menda nekaj sprla. Bila je neprijazna in mu ni dala blizu. — Kar naenkrat je bila zopet čisto moja. Visela mi je na plečih in me objemala, trla mi je obraz z rokama in me poljubljala . . . Drejče sëm, Drejče tja! — Hahaha . . . Naravnost noro, — saj jo poznaš! Na vrat na nos sem moral k očetu!“

„Torej je divjala, ko te je odbil?“

Dreja dvigne rame in pogleda v stran:

„Nenadoma je bila zopet mirna, čisto mirna, tiha in potrta, kakor udana v božjo voljo . . . Tuintam se mi je zdelo, da ima neke misli, ki jo strašijo, — da je neka groza v nji . . .“

Torej te ima vendar rada, vidiš!“

„Hm . . . Kar se tega tiče: — zdi se mi, da se ji je kamen odvalil s prsi . . .“

„Kako naj to razumem?“

„Zanjo je zdaj Andrej Praznik — premagano vprašanje!“

Tomo se zdrzne in ga plašno pogleda.

„Ona je zadovoljna s tem. ‚Usoda, Drejče!‘ Tudi ona verjame na usodo! Zdi se mi celo, da je hotela izzvati njen odgovor, ko me je poslala k očetu . . . Kamen se ji je odvalil s prsi; a tako mi je, ko da ima še drugega, težjega na prsih!“

„V kakšnih zagonetkah govoriš?“

„Zadnjič sem ti bil omenil — krize, ki jo preživlja Mira.“

Tomo ne mora čakati:

„Ali je Javor njena kriza?“

Dreja se obrne s polnim pogledom k njemu:

„Javornik je njena kriza! In tu ne gre za zakon, Tomo; tu gre za — greh! Mira to prav dobro vé!“

„Na ta način je ‚usoda‘ odločila zoper zakon in — za greh?“

Dreja molči . . . Poobedoval je, prižge si cigareto.

„Javor vé za tvojo snubitev?“

„Ne.“

„Mira je molčala, ker je je — strah. Javornik jo je bil prav gotovo že v Ljubljani naskakoval, najbrže celo zelo surovo naskakoval; — zato je bila huda nanj in mu ni dala blizu.“

„In kako je Javor s tabo?“

„Prepirov je iskal. Stepel bi se z mano!“

„To je razbojnik! On bo šel pri Miri — do skrajnega!“

„Pojdiva v kavarno, Tomo! Tudi Javor pride tja. Brez priče nisem hotel govoriti z njim.“ —

— Na Javornikovem obrazu je zmagoslavje. Život mu je ponosno zleknjen, oči se mu bliščijo, lica so mu sveža in polna. Dreja se spomni, kako je ob neki priliki Mira vzkliknila pred Javornikom: — „Sam žamet so vaše oči!“ — in se je čudila, kako da je tak prevejan in neusmiljen brezobzirnež tako mehak, tako gorak, tako prisrčen — vsaj v očeh gorak, mehak, prisrčen! — In Dreja premišljuje: — Javornik je kakor človek v ogledalu; idealno lep, z mladostnim ognjem v očeh, z žgočim poželenjem, jurišem na življenje . . . za steklom pa je mraz, praznosta . . . Peč je v njem, a duše ni . . .

„Tudi tvoje pesmi, Javor, so brez duše! Saj si, hvala Bogu, precej sterilen; v zadnjem času nisi menda nobene več zagrešil; — a že tvoje mladostne pesmi . . . Moj Bog, kakšen mraz! Ledene rože! A prave ledene rože imajo prednost, da jih toplota otaja; — tvoje so okamenele.“

Javorjev pogled je nekoliko zamišljen, a precej ošaben:

„Ledene rože! Okamenele ledene rože! — Komplicirana primera!“

Njegovo lice je rahlo naslonjeno na dlan; med prsti mu leži trabuka, ki jo tuintam s svojimi sočnatimi ustnami poljubi. Ozre se k Tomu in pokaže malomarno proti Dreji:

„Kritik! — Zdaj vidiš, kakšni ptički smo častniki! Zmirom si zabavljal, da smo puhlice, salonski levi, oblizani po kulturi samo na zunaj, brez notranjih vrednot, brez duševnih lepote, brez vsega znanja; — plitke lužice, ki se bleskečejo od daleč kot srebro, od bližu pa so rjave in blatne! — Tu ga poglej poročnika, kako je globok in moder!“

Dreja ima na licih rdeče liše, oči so mu skoraj kalne; naslonjen s komolci na mizo, je z vsem obrazom obrnjen proti Javorniku, — ustnice mu za spoznanje trepečejo:

„Javor, ali si čital Richardsonovo ‚Klariso‘?“

„Ne poznam!“

„Potem ti je véliki zapeljivec Lovelace neznan?“

„Hvala Bogu!“

„To je neverjetno, kako me spominjaš nanj! Tudi ti bi bil sposoben — skrajnega zločina, da dosežeš svoj namen . . .“

Javor pokima z glavo:

„Torej me z Lovelaceom — zmerjaš?“

„Ti morda nisi tako metodičen, tako prevejan, tako neizmerno konsekventen in vztrajen kakor on . . . ker si prelen in presurov, preveč brutalen in premalo stalen . . .“

„Še mnogo grši od Lovelacea, ker ti pri zapeljevanju in pri zavojevanju sploh ni za — človeka, temveč samo za — greh!“

„Zakaj mi potem ne zadošča kakšna stara baba? Greh je greh!“

„Greh ni greh, tudi bržolica in bržolica sta zelo različni dve bržolici! Toliko si izbirčen in toliko si vaje snage, da gledaš na — pripravo in na serviranje . . . in da zapodiš natakario, če ti pri-
nese umazano skodelico in muho v kavi!“

Javor zamežikne:

„Ni mi za človeka, praviš? Ni mi za osebnost? — Potem bi se ne gnal samo za nekim — posebnim dekletom; potem bi plesal in bi se vrtel v njih množici in bi samo prežal — na priložnost!“

„Tega ne delaš, ker si nisi zvest, ker si se sam sebi izneveril. A zdi se mi, da ti stvar ne tekne; jaz bi ti prav iz srca priporočal, da se zopet zaletiš — v štacuno!“

„V štacuno!“ — kima Javor z glavo in pomolze malo odloč-
neje svojo cigaro.

„Ali poznaš ‚Skrivnostno zgodbo‘, roman lorda Litton-Bulwerja?“

„Strašno sem neveden in neučen. Literat! Vidiš, Tomo, domišljujem si, da sem slovstvenik, pa najboljšega slovstva ne poznam.“

„Zate je seveda Bulwer —“

„Šund!“

„Hm . . . ‚Skrivnostna zgodba‘, dragi moj, ni šund; ampak junak v romanu — Margrave, črni magik, čarodej, zločinec, — on je šund, izvržek človeštva!“

„In tudi temu izvržku — sem podoben?“

Dreja se nakloni . . . Razburjenje mu je čitati z obraza, gnus in sovraštvo mu plameni iz oči . . . Tomo se čudi, kako odločen, kako moški in strasten je izraz njegovega obraza, ki je po navadi samo naiven in otroški in ljubezniv . . . Dreja komaj brzda mišice v obrazu, zgornja ustnica mu krčevito drgeta; veznice so mu zardele in nabrekle; pogledi so mu kot polena . . .

„Orientalški magik je premagal smrt, živi večno mlad in svež, samo — brez duše! Ne le figuralno, materijalno se je iznebil duše! Kot žival živi!“

„Žival?“ — ponovi Javornik in je čudno miren.

„Kakor pes!“

„Pes?“

„A celo Margrave ima prednost pred teboj: — žensk ne zapeljuje, žensk ne ugonablja!“

„Blaženi Margrave!“ — vzklikne Javor. „Torej sem jaz še hujši — izvržek?“

„Izvržek! Pes!“ — sikne Dreja. Glava mu plane kvišku in bližje do nasprotnika, pesti se mu krčijo . . .

Tomo se prestraši in iztegne roko med oba:

„Prijatelja!“

Javor pa otrebi ravnodušno pepel s cigare:

„Ti bi se rad poskusil z mano, Drejče? Na Bledu sem te vabil. Rad bi bil križal bridko sabljico s teboj . . . Danes . . .“ — oči se mu stisnejo in oplazijo sovražnika z dolgim, neskončno porogljivim pogledom . . .

Dreja plane kakor bi se hotel vreči nanj:

„Danes bi se rad izognil? Zakaj ti danes ni za to?“

Javor skomizne s pleči:

„Ti si revček, Dreja!“

„Pes!“

Javor se koketno dotakne z ustnicami trabuke in ošvrkne Praznika od strani z zaničljivo usmiljenim, skoraj prisrčnim nasmehljajem:

„Jaz sem svoj dvoboj že dobojeval s teboj, moj dragec!“

Dreja se pričakujoče umakne . . . Oni nadaljuje:

„Predvčeranjim sem Miro — snubil!“

„Pri Blejcu?“

„Pri očetu, kajpada!“

„Govori, — pes!“

„Jaz sem njen zaročenec!“

Tišina . . . Drejevi pogledi utripljejo . . .

„Saj Mira niti ne govori s teboj!“

„V zadnjem času res ni govorila. Ko sem ji hotel predvčeranjim naznaniti, da mi jo je oče obljubil, me ni poslušala. Danes jutraj sem ji pismeno sporočil, pa se je še zmirom kujala . . . Ampak, Drejček, — lahko mi verjameš, da sem tudi nje siguren!“

Praznik se sunkoma obrne k oknu; pogledi se mu krčevito upro v nebo; prsti mu bobnajo po mizi in ustnice mu šepetaje ponavljajo: — Zdaj si tudi ti dobojeval svoj dvoboj, Dreja! . . . Javornik pa se brezbrizno okrene k Tomu:

„Zadnjič, ko sva z Miro govorila o tvojem pismu, je bila vsa nesrečna, ker sem trdil, da ti sploh nisi bil zaljubljen vanjo.“

„Kako si mogel kaj takega trditi?“

„To vpije in trdi vsaka stran vse tvoje zgodbe! Saj si kar zapisal: — ‚ljubezen-neljubezen! In potem: — ‚Po mojem bi bila lahko — ljubezen za življenje! — Bi bila! Bi bila! — Torej ni bila!“

„Seveda ni bila — za življenje! Kdo pa to trdi?“

„Sploh ni bila ljubezen! V tebi je bilo hrepenenje po ljubezni, ti si iskal ljubezni, tudi v Miri si je iskal; a našel je nisi — niti zase, niti zanjo! Ali ti je bilo kaj za to, da bi jo bil privezal nase, — da bi se bil privezal nanjo? — Ali ti ni bila misel na zaročitev zoprna? Ali se je nisi nalašč ogibal, ker bi te bilo sram pred tovariši?“

„No, — za zaročitev sem bil menda res premlad!“

„Pojdi, pojdi! Če si zaljubljen, res zaljubljen, nisi premlad, — vsaj zase ne, vsaj pred sabo ne! — In potem še to: — Brez greha ni ljubezni. Ali je bila v vsi stvari le trohica strasti in onih medsebojnih čustvenih privlačnosti, neutešnih koprnenj in duševnih simpatij, ki ti podžigajo pohlep in kurijo vročo kri, da se zaganjaš preko vseh ovir in preko vseh pragov in preko vseh vragov, dokler se ne spojiš z ljubljenim bitjem? — Sam si pisal: — ‚odkar sem bil vpeljan v družino, je bila najina ljubezen — kakor posvečena.‘ — Posvečena? Ali se ne smeješ? — Izpuhtela je, ker je bila samo pena! — Dokler sta skrivoma ljubimkala, je ležala vsaj neka tenka senca grešca na stvari; ti si vsaj sanjal greh . . . Pozneje . . . Brez greha ni ljubezni, dragi moj!“

„Poslušaj, Javor!“ — začne Tomo; a oni ga takoj prekinе:

„Nič ne bom poslušal, Tomo! Tu mi sploh ne moreš ugovarjati! Pa tudi ne utegnem . . . Samo nekaj še: — Moja zaročitev ostane tajna, — tako sem Blejcu obljubil —, dokler ne ukrenemo drugače! In tudi — to zmerjanje, Tomo,“ — Javor pokaže z glavo na Praznika, — „naj ostane tajno; — tudi to sem Blejcu obljubil, da se z gospodom poročnikom Andrejem Praznikom — ne stepem! Servus, Tomo!“ —

Žitniku je nerodno; rdeč je v lica, prsti mu nestrpnostno svaljkajo cigareto, pogled mu je nestalen. Praznik zre še zmirom skozi okno,

zabobna tuintam po mizi in strese z glavo; po vsem obrazu ima rdeče pege, oči so mu rdeče obrobljene, kot objokane . . . Žitnik bi mu rad kaj rekel, rad bi se razgovoril z njim, rad bi ga tolažil, — pa ne najde prave besede . . .

„Oprostite, gospod Tomo Žitnik!“

Nekdo se dotakne njegove rame . . . Stanislav Drnovšek!

„Niste videli gospoda Turka?“

„Danes ne!“

„Zmenjena sva bila, da se tu sestaneva; pa ga že celo uro čakam, a njega od nikoder.“ — Malo je v zadregi: — „Bržčas je pozabil! — Ali bi vas smel prositi za uslugo, gospod Žitnik? — Turek bi moral iti z mano k mojim starišem . . . Saj razumete: — jaz odhajam iz domovine, zato se moram na nek način pobotati z očetom. Pogodbo naredimo v Zorkovi pisarni, — vi ste Zorkov koncipijent . . . Ali bi hoteli iti z menoj mesto Turka?“

Ne vem . . . S Praznikom . . . Ali me ne potrebuješ, Dreja?“

„Kar pojdi, Tomo! Zame je najbolje, če sem za enkrat sam.“

— Ponudi mu roko, a obraza ne obrne od okna . . .

— Drnovšku je nerodno poleg Žitnika. Ko ga je poprosil za uslugo, ni niti pomislil na nekdanjo rivaliteto. Zdaj pa mu je nenkrat strašno neprijetno ob spominu na oni prizor v kupeju . . . in nenadoma mu pride do zavesti: — Saj je fant že zopet pod isto streho z Vêro!? Bogve, bogve . . . A obenem ga obhaja čustvo podrejenosti pred tem — mladičem; sam nase se jezi, ko ga jemlje skoraj siloma na svojo desno stran ter si ne more kaj, da ne bi — domišljavemu golobradcu — málone dvoril . . .

A tudi Tomo je v zadregi; bled je in vznemirjen . . . Zdaj se šele prav zaveda, kako resno je Drnovšku z Vêro, kako odločilen je njegov načrt za odhod v Ameriko in kako zelo je že vsa stvar dozorela! In ždajci ima strašno težko vest: — Tu je mož, ki je pripravljen vse svoje življenje žrtvovati Vêri in ji ustvariti dom in srečo; — ti pa si upaš drezati v razvoj stvari, vse skupaj morda onemogočiti in oropati dekleta vse bodočnosti? — Ti bi hotel z Vêro eksperimentirati, izkoristiti njeno udano lahkovernost in jo nazadnje zopet — brezobzirno zapustiti? . . .

„Jaz imam mačeho, gospod Žitnik!“ — pripoveduje Drnovšek, ko sta zapustila tramvaj in stopila v predmestje. „To je najbrže izvor vse moje nesreče pod domačo streho! Oče je odločen in gospodovalen mož; ona pa si ga je vendar znala obrzdati. Najprej ga je bila nahujskala zoper moj poklic. Časnikar je slabši od iz-

gubljenega študenta; morda je še hujši nego kakšen — lačen pesnik . . . Hahaha, brez šale, gospod Tomo Žitnik! — In potem si je izmislila, da bi moral vzeti Tončko, njeno daljnjo nečakinjo, ki jo je bila pripeljala k hiši. Samo v tem slučaju postanem očetov glavni dedič! . . . Saj boste sami videli in slišali! . . .“

Sprejem pri branjevcu je zelo nemilosten. Stari sedi za hišo v senci, s cigaro v ustih, z rokami na kolenih, s strogimi, prodirajočimi pogledi. Lep človek je, podoben sinu; a večji nego ta, čez pleča ožji in čisto osivel. Dostojanstven starec, trmast, samovoljen. Za Žitnika se komaj zmeni, odzdravi samo z očmi, vstane in stopi pred njima v hišo.

V sobi je polumrak, ker so oknice zaprte in okna z rožami zadelana. Na divanu za mizo sedi debela ženska, z rokami prekrižanimi v naročju, z bledim, ohlapnim obrazom, z vodenimi očmi in mrzlimi pogledi. Tudi tu ni nič pozdrava.

Stanislav potisne Žitnika na divan poleg mačehe, vrže klobuk na mizo, se odhrka, pljune v robec in sede na stol pred mizo. Popravlja si nanosnik, a prsti se mu tresejo.

Stari se spusti v fotelj pri vratih.

Nenadoma je Tončka sredi sobe, pozdravlja strašno sladko in trese Stanislavu roko:

„Bog te živi, Stanko! Dolgo te že nič ni bilo doma! Kako je kaj s teboj? Ali si se nam popolnoma izneveril?“ — Pa se zdajci zmede: — „Ali imate kakšno resno stvar? Kakšne pomenke? — Ali naj odidem, tetka?“

Debelkasta deklina je bleda, gladko počesana, kakor zlizana. Njen izgovor je pretiran kakor Stanislavov. — Teta ji pokima in ona izgine:

„Na svidenje, Stanko, predno odideš!“

Stari si pogladi svojo dolgo in ozko brado in vpraša sunkoma:

„Ti si nisi premislil!“

Stanislav razloži, da ga čaka krasna služba v Ameriki; služba v banki in obenem uredništvo slovenskega časnika. Dela dosti, a plača taka, kakor jo ima v Evropi komaj dvorni svetnik.

Oče odgovarja kratko, zmirom sunkoma in zmirom bolj srdito:

Samo obupanci odhajajo v Ameriko! — Nič podjetnost; vedno si bil len, nemaren! — Sama brezbožnost! Srečelovstvo! Pustolovstvo! — Čemu pa si pripeljal tega gospoda? — Za pričo? — Ali je to zaupanje svojim starišem? — Čemu pa si naznanil ta svoj prihod? — Seja je končana! Iz mene ne izišneš niti bora več! —

Če ti ni prav, pa nič! — Pri Zorku je že vse napisano; ko boš pozvan, pa pridi! — Lahko tudi prazen odjadraš! Moli tam za mojo smrt, da dobiš poprej svoj delež! — Velik ne bo, to je gotovo! — Sžrebuhom za kruhom, prav imaš! — Le prazen pojdi! Čim bolj ti je trebuh lačen, tem bolj se ženeš za zaslužkom! — Dobro! Pri Zorku naredimo! — Misliš, da greš zlata iskat v Ameriko? Še blata si zaželiš iz domovine! — Pustolovec! Nemarnjak!...

Mačeha je ves čas molčala in si samo tuintam obrisala koticke stisnjenih, sovražnih ust. Zdaj plane hlastno in sikne strupeno: „Babjek! Le odženi si tudi svojo ljubo seboj!“

In prav tako nenadoma je zopet tiho; roke ji leže v naročju kakor zvita kača ...

„Pojdiva, gospod Žitnik!“ — vstane Stanislav.

Tončka je zopet tu. S solzami v očeh se poslavlja od Stanislava, objemlje mu roko in je ne more izpustiti.

„Ne bodi vendar tako vsiljiva! Zbogom!“ — jo on surovo odpahne ...

Na povratku v mesto razlaga Stanislav:

„Saj ni mogoče govoriti! Kakor otrpel sem, če stopim pod domačo streho! — Mačeha tam v kotu ... Strup! Sovraštvo! — Ledenica! Mraz razširja okoli sebe, da bi ti mozeg zledenel v kosteh! ... Vse radi Tončke! To bi moral vzeti! ... No, — še bolj priskutna mi je njena presladka ljubeznivost nego mačehina odurnost!“

Žitniku očita vest: — Tudi ti si bil kot ledenica! Tu bi bil Turek na svojem mestu! On bi jih bil morda malo pogovoril, morda bi bil vendar kaj dosegel za Drnovška! ...

Pri slovesu pa mu je Stanislav naenkrat zoprn in tečen. Njegovo pretirano in čezmerno zahvaljevanje za prijaznost in za uslugo odbija. Nehote pomisli: — Ravno zanj bi bila Tončka! On je prav tako vsiljiv kot ona! — Njegovo izhlapevanje po suhih breškvalh mu je neprijetno; njegova izrazita glava z dolgo in ozko brado je sicer lepa, a koža je nekoliko kozava in posuta s svetlorumenimi, pikčastimi pegami, ki so od blizu grde. Čudi se, kako sta si z očetom podobna celo po glasu in po kretnjah ... Tomo se sam pri sebi zarsdi: — Zakaj, je moral ravno mene vjeti za ta sestanek, za ta nastop družinske svaje in sovražnosti? — Ob spominu na zlokobno mačeho ga stresa mraz ... In nenadoma se spomni: — Med te ljudi naj pride Vêra? V to kačjo jamo? Med te škorpijone? — Če Stanislavu tam onkraj morja izpodleti, bosta

oba navezana na miloščino teh ljudi. In kaj je verjetneje, nego da mu res izpodleti? . . . Tomu je gorko. Pot mu stoji po plečih in po hrbtu . . . Stvar je skrajno resna. Zdaj ne gre več za sanjarenje in za igračkanje in za poskušanje; — treba je odločitve . . . Treba je močatosti in jasnosti . . . Kaj hočeš, Tomo? Ali si sklenil danes zjutraj, ali nisi sklenil? Ali je stvar zrela ali ne? . . .

— Začudi se, ko stoji iznenada pred Zorkovo hišo. Brez pre-mišljanja stopi v vežo in gre na vrt. Nedeljska tišina in nedeljska snaga vseokoli, od nikoder niti najmanjšega ropota . . . V lopi sedijo — Albin, Dana in Nada.

Albin ima knjigo pred seboj, njegov pogled je vesel in pozdravljajoč. Dekletci sta čemerni, videti sta kakor objokani. Po navadi prihitita Žitniku naproti in se mu obesita za lahti kakor dve sestrici; danes ga komaj z očmi pozdravita.

„Ali imate vojsko?“ — vpraša Tomo.

Dana našobi usta in ga grdo pogleda:

„Kdo pa je kriv te vojske in te neumnosti? Za nos se primite!“

„Tomo ni nič kriv!“ — pravi Nada odločno.

Albin resno razloži:

„Gospodična Vêra nas je zapustila.“

Tomo prebledi:

„Gospodična Vêra vas je zapustila?“

„Papa jo je danes snubil; ona pa je kar pospravila in šla“ — reče Dana jezno.

Nada pa dostavi modro:

„Moja ljuba, tu ima zopet naša Mila svoje prste vmes!“

Tomo je naenkrat rdeč in poten:

„Kaj je, Albin?“

Ta se nasloni na komolce in zmiglje s pleči:

„Reš je, Tomo!“

„Torej je — odbila?“

Albin samo prikima; Dana pa se razsrdi:

„Saj ste tako vi krivi, Tomo! Zaradi vas ga je zavrnila . . .

Nada trobi svojo: — zaradi Stanislavčka! — Figo! Tega suhoparneža in sitneža ni nikdar marala! Bahal se je, če je hodil z nami na izprehod; če se ni bahal, pa si je brado česal . . .“

„Brado si je tudi česal, če se je bahal!“ — ugovarja Nada.

„Gospodična Vêra pa se je ravno v njegovo brado zamotala. V Ameriko pojde z njim!“

„Bajka! Drnovškova baharija!“

„Tudi od drugod sem slišala . . . In kaj bi imela gospodična pri papanu? Ali ni še večji sitnež in suhoparnež? Ali bi taroke metala z njim? — vsak večer do polnoči?“

129 „No, — če vzame tega pegavca,“ — se kuja Dana, „Bog ji blagoslovi, — tečna jed ne bo!“

Albin se zasmeje:

„Kakšne modrijanke!“

Nada plane zmagoslavno:

„Ti praviš — zaradi Toma! Ali ne vidiš, da on ničesar ne ve o vsi komediji?“

Dana jo pomilovalno pogleda:

„Oh Nada . . . koliko se razumeš na te stvari!? Misliš, da on mora vedeti, če ga ima ona rada!“

Nada se začudi, pogleda debelo Toma in molči. Albin se veselo udari po stegnu:

„Ali si slišal, Tomo? Kakšne modrijanke! Ali so to otroci?“

„Otroci!“ — se zmrдне Dana zaničljivo.

Tomo ne more več strpeti. Za trenotek stopi iz lope in si počese kodre s čela, pa se zopet vrne in vpraša Albina:

„Kaj pa čitaš?“

A ne posluša in ne sliši, odsoten mu je pogled . . . Nenadoma se odpravi:

„Servus, Albin! Nekaj sem pozabil . . . Zbogom, Dana, Nada!“

V veži ga Nada dohiti in se ga oklene:

„Kaj ste pozabili?“ — Poredno prodirljiv je njen nasmeh.

„Gospodična Vêra je pri — Potočnikovi Silvi! Zbogom Tomo!“ —

— Na ulici, takoj za oglom, sreča Tomo zopet — Stanislava

Drnovška. Ta ga hitro ustavi in prime za gumb pri suknji:

„Vi ste bili pri Zorkovih?“

„Bil.“ — Tomo je malo zmeden in si ne upa prav, pogledati mu v oči.

„Ali ste govorili z gospodično Vêro?“

„Ne.“

„Ali je ni doma.“ — se začudi oni.

„Ni je doma.“ — V Tomovih prsih je kratek boj: — Ali bi mu povedal? Ali mu nebi povedal? — Mukoma se odloči: — „Vi še ne veste? Gospodična Vêra je odišla od notarja!“

„Gospodična Vêra je odišla? Danes? Tako nenadoma? In niti besedice mi ni omenila!?“

„Notar jo je baje — zasnuhil!“

„Notar jo je zasnubil?“ — Drnovšek je ves prestrašen; teatralično se okrene, da mu škrici zaplahodrajo, in zakrili z rokama: — „Notar jo je zasnubil!“

„Gospodična Vêra pa ga je odbila, pospravila svoje reči in šla.“

„Hvala Bogu! Vi ste moj rešitelj, gospod Tomo Žitnik!“

„Jaz sem vaš rešitelj?“ — se zasmije Tomo; spričo Stanislavove zbežanosti je sam naenkrat zopet miren: — „Vi ste tukaj čakali gospodične Vêre?“

„Čakal, kajpada! Zmenjena sva bila za to uro!“

„Pojdite je iskat k gospodični Silvi, k Potočnikovi Silvi! Tja se je baje zatekla.“

„K Potočnikovi Silvi? In kje stanuje gospodična Silva?“

„Tega pa ne vem“ — skomizne Tomo ravnodušno s pleči in se poslovi . . .

— Takoj je zopet ves zamišljen, pogled mu je utrujen in zastrt. Prižge si cigareto in se nameri proti domu. Čudno je sam vase zatopljen . . . Gleda na okrog in zasleduje z očmi stvari in ljudi, a se jih ne zaveda, kakor da mu živijo oči same zase svoje življenje in duša zopet sama zase onkraj meje, ki jo loči od vsakdanjosti. Tomo misli, pa se ne zaveda svojih misli; ustne mu tintam zašepetajo kratek stavek, uho ga morda sliši, duh pa je odsoten . . .

Pred njim po drevoredu šeta — dvajset korakov spredaj — visok in slok gospod, z mlado damo ob vsaki roki, na levi večjo, vitko, na desni manjšo in nežno. Trojica je videti vesela in razigrana, poskakuje zdaj pa zdaj po plesnem taktu in si poluglasno pripeva . . . Večja dama zamahne z roko in počí s prsti; gospod se nerodno zvije v hrbtu in vrže objestno glavo vznak, kakor bi hotel na ves glas zavriskati; manjša dama niha ritmično z glavo . . .

Tomo se ozira vanje in pospešuje svoj korak; pa pozabi nanje in gleda proč; jih opazuje iznova . . . Zdajci mu zastane noga: — Saj to so oni!

Dolgi gospod se v tem trenutku obrne:

„Hura, Tomo! Ravno sem mislil, da bi te morali poiskati. Ali vidiš gospodično Vêro? Ali še ti kaj sanja?“

„Danes smo enkrat sami zase, gospod Žitnik!“ — pravi Silva. „Tudi Vêra je prosta. Danes si vendar svobodna, moja ljuba, kaj?“

Vêra je v zadregi; glavica ji je povešena, nožica ji suje izpod krila.

„Ali že veš, Tomo, da je notarju ušla? Strašno je korajžna danes! Zdaj pa gremo nekam, da se napijemo od veselja, da se navriskamo!

A v trenutku Vêra ni videti objestna . . . Tomo pa se boji, pogledati ji v lice . . .

„Ali ste že slišali, da jo je notar zasnužil?“ — vpraša Silva.
„Slišal.“

„In da ga je odbila?“

„Slišal.“

„In da je odpravljena v Ameriko?“

„Slišal.“

„Šema! Vse je že slišal. Z vami ni mogoče govoriti.“

„A tega nisi slišal,“ — vzklikne Turčin, „da se hoče še izdivjati, predno odide v novi svet!“

„Na sedem suhih let,“ — dostavi Silva. „Na sedemkrat sedem suhih let!“

„Čenče!“ — reče Vêra. Njen pogled je negotov, rada bi še nekaj rekla, pa se vsa zardela obrne proč.

„Slišal sem tudi, da je gospodična — ženinu ušla.“

„Stanislavu?“ — plane Turčin.

„Hahaha . . .“ — se zasmije Vêra in naenkrat ji je lažje. S polnim pogledom se obrne k Tomu: — „Ali je čakal? Ste ga videli? Adijo, ženin!“ — Na peti se zavrti, se oklene Silve in se odpravi dalje.

Tomo razloži. Silva se krohoče:

„K meni ste ga poslali — in zdaj nas išče! Le išči, ženin! Adijo, pa zdrav nam ostani!“ —

V okoliški gostilnici se vsi štirje še bolj razigravo in razživijo; dražijo se in šalijo se, tuintam po tihem zapojo. Vêra je vesela, celo razposajena, skoraj drzna v svojih dovtipih. S Silvo se kosata v mimični igri, v mimičnih prizorih. V Vêrinem obrazu se bliska od porednosti. Če predstavlja noč z nevihto, nesreče in obupa pólno, se ji sredi tragike prekolje izraz v groteskno, razdivjano burko. Če predstavlja solnčni vzhod, zatone vsa svetloba mahoma za črnimi oblaki, blisk in tresk raztrgata tišino. Potem preide k mimičnim monologom, resnim in veselim, žalostnim in smešnim. Silva se ji čudi in jo posnema; nenadoma sta v dialogu, pantomičniem, burlesknem. Turčin nori od radosti. Tomo gleda in se smeje, ploska, pa se tudi zgraža, a zmirom občuduje. Vêra koketira z njim, predrzno in odkrito, da mu je vedno burneje pri srcu,

vedno bolj vroče v glavi. Časi mu dovoli, da se dotakne njene ročice, ki jo pridržuje in stiska v svoji roki; a kadar misli, da si je najbolj dober in najgorkejši z njo, ga zadene nepričakovano najostrejša in najbridkejša zabavljica. Vsi poskusi, da bi jo zapletel v zaseben in tih pogovor, se mu ponesrečijo. Ona pazi s premeteno trdovratnostjo, da je zabava splošna med vsemi štirimi.

In ko se vračajo domov, se oklepa Vêra Silve in se ne da odtrgati od nje. Živahna je in poskočna, prepeva in tuintam celo zavriska; ko pa jo Tomo vleče k sebi in z božajočo roko vabi, mu iztegne ročico pred nos in mu nagajivo odmiglje, enkrat mu celo pokaže v ljubki razbrzdanosti — majhnega oslička. Tomo se mora udati; z desnico ji oklepa nadlahtnico, z levico ji stiska roko in ji gladi laket, sklanja se k njenemu obrazu in jo z vročimi, občudujočimi pogledi prosjači za poljubček. Ona pa vsakokrat odločno odmakne glavo od njega ter odkima: — Ne boš, prijatelj, kaše pihal! — Medtem si je Turčin pri svoji dolgi ljubici že lepših uspehov izvojeval. Ko začuje med njima iznova dolg poljub, zastoka Tomo ljubomorno:

„Protestiram, Turčin! To je izzivanje!“

In Silva se nagne k Vêri:

„Ne bodi preveč trdosrčna, dragica! Opravljaj delo usmiljenja!“

Vêra odkima z glavo in udari z nogo:

„Kako b'te ljubila,

ko me srček boli . . . boli . . . boli . . .

Pa lanski moj fantič

pozabljen še ni . . . še ni . . . še ni . . .“

„Nikar ne renomiraj, Vêra!“ — se krega Silva v nizkem basu.

„Kdo pa je bil tvoj lanski fantič? Ha?“

„Predlanski!“ — popravi Vêra in buši v smeh, napol objesten, napol obupen . . .

Ko pa začuje na oni strani zopet dolg poljub, vrže tudi Vêra glavo vznak, pogleda Toma s sanjavimi očmi in mu ponudi usta . . . A zdaj je porušeno ravnovesje med obema paroma, Silva se odtegne Vêri:

„Hodita vidva zadaj! Dêlajta, kar hočeta, jaz ničesar ne vidim! A tudi vidva pustita naju v miru!“

Dospeli so do drevoreda. Vêra se prestraši teme pod drevesi in se ustavi:

„Gospod Žitnik, nikar si ne delajte te poti v mesto! Pozno je že, obrnite se domov!“

A Tomo se oklepa njene roke in jo narahlo vleče dalje. Silva se zadere:

„Ne bodi sitna, Vêra! Teh par korakov nas lahko še spremi.“

Tomo je v zadregi. Vêra stiska usta in stopa trdo . . . Turčin in Silva spredaj se nalašč na glas poljubljata.

„Kje je odmev?“ — zakliče Silva. „Allons enfants de la patrie!“

„Beži, beži, Silva! Kdo bo za tabo mlaskal?“ — pravi Vêra.

Tomo pa jo nenadoma objame, ji zgrabi bradico in dvigne glavico:

„Ali me nimaš nič več rada, Vêra?“

„Nič! Pustite me!“ — se brani ona.

A njegovi roki sta kakor klešče . . . in njegov poljub je vroč, opojen . . . Vêra se uda v usodo. Tiho mu visi ob roki, prepušča mu svoja usteca; a odgovorov mu ne daje na vprašanja. Trdovraten je njen molk, a njen pogled je vendar dober in gorak, odsev večernih zvezd v očeh je vlažen in sanjav . . .

Pred hišo zahtevata obadva spremljevalca, da ju povabi Silva na čašo čaja; a dekleti se odločno upreta in se poslovita . . .

Ko je Tomo sam, premišlja z malo zmešanimi občutki: — Ali me ne tira usoda po ti poti? Vodilni zvezdi najinega sistema sta se srečali. Ali se ne strneta na zadnje vendar moja in njena pot? — Ali nama je zopet namenjeno le kratko srečanje in nov razstane? — Harmonija! V meni je še ni. Jaz bi si želel divjega razkošja in ljubezenske pijanosti . . . a po pepelnični sredi in po štiridesetdanskem postu — novega predpusta! — Ali je v Vêri harmonija? Tudi v nji je ni. Zakaj si uklepa tega Stanislavčka? Varnega pristana si želi. Iz njega pa bi uhajala na viharno morje ljubezenskega uživanja in slasti . . . Ali bi hotela morda že poprej zajadrati v vrtnec in se potem zateči v pristanišče? — Če ni harmonije niti v meni niti v nji, je tudi skupna harmonija nemogoča . . . Stvar ni zrela, Tomo, stvar ni zrela! . . .

(Dalje prihodnjič.)

Rado Murnik:

Na Bledu.

(Konec.)

16.

Olga mi je vzela mali zavoj, ki sem ji ga nosil od konditorije, in obstala pred vrati očetove pisarnice v prvem nadstropju. Ondi sva slišala obtožujoče javkanje gospodične Brigitte in gromki glas razjarjenega ravnatelja. Olga je pritisnila orokavičeno dlan na obledelo lice; ljubezen in žalost in strah ji je sijal iz oči. Tolažil sem jo, toda srce je utripalo nemara meni hitreje nego njej.

Ko sva vstopila midva uboga grešnika, je gospod Mila. Jarnik pihal dim iz britanike kakor parostroj; njegov obraz in oči so kazale hudo nevihto z bliskom in gromom, s ploho in točo, izkratka najslabše vreme.

Mignil je Olgi in morala je oditi. Debela teta Brigita je domnevala, da bo ona poleg mopsa eden glavnih in najbolj potrebnih članov sodne komisije. Od razburjenosti se je potila, da je bila vsa mokra kakor morska deklica. Gospod Jarnik pa je kratkomalo odslovil tudi njo in stal nekaj časa pri pisalni mizi ter me meril od nog do glave. Dimil je iz smotke ko tovorni vlak, ki je obtičal v globokem snegu. Razdražen ni mogel takoj najti primernege uvoda.

„Gospodine!“ je naposled bruhalo iz vulkana. „Ali ste res poljubili mojo hčer? Moja svakinja ne vidi dobro.“

Izkušal sem odgovoriti kar najmirneje: „Gospodična svakinja je videla dobro, gospod ravnatelj!“

Kar potreslo ga je. Mož nagle jeze, je zdajci planil proti meni kakor neusmiljen som na nedolžno žabo in renčal: „Omadeževali ste čast moje hčere!“ Sprožil je vse strele iz svojih ljutih oči vame. Ako bi mogel, bi me bil kar presekal, kakor je bil jezen!

„Prosim lepo, gospod ravna —“

„Nobene besede več, tukaj ne velja noben izgovor!“ se je ujedal kakor svoje dni v poštnem uradu.

„Ali, gospod ravnatelj, dovolite mi vendar, da vam poja —“

„Ničesar vam ne dovolim!“

„— pojasnim —“

„Nič! Nič! Nič!“

Kričal je čimdalje huje in tretji „Nič!“ je bil že tako glasan, kakor bi se pogovarjal gospod s kom na Osojnci.

„Oprostite — potem pojdem pa domov,“ sem dejal in se mu priklonil. „Priporočam se, gospod ravnatelj!“

Obrnil sem se proti vratom, on pa mi je zastavil pot: „Nikamor ne boste hodili!“

„Gospod ravnatelj, poljubil sem gospodično Olgo — svojo zaročenko!“ sem se požuril. „Prosim vas najprisrčneje, sprejmite me za svojega zeta!“ O kako debelo me je tedaj pogledal stari gospod! Slišal sem, da se nekaj premika za vrati, pa nisem vedel, ali je teta ali Olga. Z rokama na hrbtu je šel proti peči, se ustavil pred mano in mi ponudil stol.

„Nič ne bo, očka!“ je dejal rezko in se nasmehnil škodoželjno, porogljivo. „Ne kaže mi, da bi dajal Olgo z doma. Kdo naj mi pa potlej pomaga pisati? Ali res mislite, da morate imeti ravno mojo Olgo? Saj je toliko drugih deklet in vdov, ki niso napačne in bogate so tudi. Kaj bi se kapricirali ravno na Olgo?“

Pogledal me je vprašujoče, jaz pa sem molčal. Zdaj že ni bil več tako jezen — huda ura je skoraj minula, grmelo je le še poredkoma, iz daljave.

„Verjemite mi, gospodine, vse so enake, vse, kakor jabolka ali hruške. Razlike je presneto malo, bistveno nobene. Ako hočete, vas predstavim in priporočim veleposestniku Oreharju, svojemu prijatelju. Mož je bogat in ima iz dveh zakonov petero punc, cel institut! Vse so zdrave ko dren, vse so zale pa veselega in ponižnega srca. Orehar bi se prav rad iznebil vsaj ene ali dveh, zato jih je prignal semkaj na Bled. Če tukaj ne bo nič in če tudi na zimskih zabavah ne bo nič, jih pojde prihodnje leto kazat kam drugam, saj to ni nič slabega. Le k njemu pojdite, k njemu, k Oreharju! Pri meni je pa druga; jaz imam samo eno. Le pri gospodu Oreharju potrkajte in izberite si eno, saj so vse sorte, velike in majhne, blondine in brinete . . .“

Olgin oče je govoril včasi tako, da nisi vedel, ali se norčuje ali misli resno.

„Nočete? Hm, taki so zaljubljeni ljudje! Vsak misli trdovratno: To, ali pa nobene! O kako so nespametni! Povejte mi, gospodine, kaj pa bi bilo, če ne bi bili prišli na Gorenjsko in ne bi bili videli Olge? Zaljubili bi se drugod in bi poudarjali prav tako trdovratno: To, ali pa nobene! No, vidite! Ali nimam prav? Ljubezen je velika

prevara. Zaljubljen človek vidi vse v idealni luči. Vsako količkaj dobro svojstvo ljubljene bitja se mu zdi že sama popolnost, vsaka slabost se mu zdi vrlina. Prismojeni so vsi zaljubljeni ljudje. To je žalostna stara resnica. Zaljubljenca naj bi vse aretirali in jih obdržali v zaporu, dokler se ne bi siromaki dodobra iztreznili — potem, gospodine, potem bi bilo vse drugače in vse bolje na svetu! Ljubezen je hudobna iznajdba zlobnih pesnikov in pisateljev. Konfiscirali naj bi take nevarne ljudi in jih kratkoma obesili vse zaporedoma po abecedi in sežgali naj bi vse njih kužne spise, pesmi in podobne oslarije! Koliko prepirov, tožba in sovraštva bi se obvaroval svet, koliko troškov in zamude, koliko joka in škripanja z zobmi!“

„Gospod ravnatelj, spoštujem vaše nazore —“

„Toda sami imate drugačne in jih ne marate opustiti, vem!“ je rekel pikro. „I kajpa! No, čujva, kaj poreče Olga!“ Poklical je hčerko.

„Olga, gospod Kalan te je zasnubil pri meni. Odgovori odkritosrčno: ali bi ga rada?“

Olga je zardela, povesila oči in zašepetala: „Rada!“

„Torej oba sta se zarotila proti meni? Tudi ti, Olga, tudi ti! Tako. Ti uboga reva še ne veš, da žene v zakonu nimajo nič dobrega. Mož je tiran, otroci prodajajo sitnost in tako dalje brez konca in kraja.“

„Zakaj pa se je omožila moja mama?“ je ponižno nasprotovala Olga in v zadregi gladila levo, še oblečeno rokavico.

„Tvoja mama je zadela terno! Vsak mož ni tako pohlevno jagnje kakor sem jaz!“

Ugriznil sem se v ustno, ker me je silil smeh. Stari Jarnik se je držal sila resno in strogo, dasi je razdiral take žaltave.

„In zakaj se može moje prijateljice?“

„Pomiluj te zaslepljene sirote! Bodi pametna, Olga, poslušaj svojega očeta in ne sili pred oltar!“

„Ali naj bom stara devica?“ je ugovarjala Olga s solznimi očmi.

„I zakaj pa ne?“ je skoraj veselo vzkliknil oče in stopil proti oknu.

„Ah, papa-a!“

„Biti stara devica, to veendar ni nobena sramota — kaj še! — to je najlepši poklic! Le poglej našo teto Brigito! Ali ni srečna in zadovoljna, ali ni debela in lepo okrogla kakor globus? Ni ga lepšega stanu na svetu, kakor je stan neodvisne, ponosne stare device!“

Šel je od okna proti vratom in nazaj. Midva z Olga sva porabila pravi trenutek in si z očmi in nasmehom brzojavila najvažnejše občutke.

Obstal je zopet pri oknu, nagubal čelo in izjavil suhoparno: „Gospod Kalan, to vam pa kar vnaprej povem, da Olga za mojih živih dni ne dobi razen bale nobene dote!“

„Nič ne de, gospod ravnatelj!“

„Ta je bosa! To vam pač ne bi smelo biti vse eno. Akotudi so me vrgli med staro šaro, sem popolnoma zdrav. Živim jako redno in zmerno, zjutraj pijem le mleko, meso uživam le vsak drugi dan, alkohola skoraj nič. Učakati utegnem svojih sto let in več.“

„To bi vam privoščil iz vsega srca!“

„Oprostite, gospodine, tega vam ne verjamem. Da sem jaz na vašem mestu, bi na vsak način iskreno želel, naj čimprej vrag počitru mojega pustega tasta in mi pomaga do dediščine! Iz vsega vašega govorjenja moram sklepati, da ste si stvar vse premalo premislili — oprostite mi te grenke besede! Teta vaju je zasačila v veži; vi, gospod Kalan, ste bili v škripcih — alo, pa ste prišli kar neutegoma snubit! Prisiljena reč ni bila še nikoli dobra.“

„Gospod ravnatelj, nameraval sem priti jutri!“

Pritisnil je brado na ovratnik in dejal: „Bodi tako ali tako, prenačili ste se na vsak način. Zato odgodimo stvar, da se vaš krop malo ohladi in da mi ne boste mogli kdaj očitati, da ste zasnubili Olgo prisiljeni. Preudarite vse temeljito, hladno in trezno in vrnite se danes teden!“

„Moj dopust traja le še tri dni, gospod ravnatelj!“

„Dobro. Naj pa bo, no: pridite čez tri dni, v četrtek! Prosite, naj vam podaljšajo dopust. Porabite dobro te tri dni! Pomislite, da je tak korak važen za vse življenje! Zbogom, gospodine!“

Ko sem se poslavljal, je nalašč praskal z nogo po tleh. Odhitel sem na pošto. Brzojavil sem, da sem si izpahnul nogo, in prosil, naj mi podaljšajo dopust za en teden. Čutil sem se hudo nesrečnega, ponižanega, osamljenega. Akotudi se mi ni nič kaj ljubilo, sem šel vendar južinat k Osojnikovim ter oddal darila Minki in Janezku.

Potem sem se pa požuril k doktorju Zalokarju. Našel ga nisem več v gostilnici, ampak v njegovem stanovanju. Iskal je pismo v omari. Povedal sem mu svoje zgodbice.

Janko se je smejal, mi čestital in dejal židane volje: „Stari jazbec ti je potemtakem pokvaril zadnje dni tvojega dopusta. Čuden svat! Najbolj ga veseli, ako spravi koga v nepriliko.“

Iztikal in prekladal je po predalih stare omare in tiho žvižgal. Nenadoma pa je vzkliknil: „Le čakaj, jaz mu pokažem, kako prijetno je človeku v zadregi! Ha ha ha! Poglej, to je tista umetna brada, ki sem z njo včasih paradiral pri diletantskih predstavah. Nihče ne bi verjel, kako pretvori človeka. Na jo, pomeri jo in poglej se tamle v ogledalu!“

Dal mi je ponarejeno črno brado iz zelene škatlice, mi ogrnil rjav havelok in mi poveznil širokokrajnen klobuk na glavo.

„Krasno!“ se je veselil. „Nihče te ne spozna. V sredo zvečer, na slavnostnem plesu, uprizorimo veseloigrico. Nikomur se ne bo treba učiti nobene vloge, nobenega odra ne bo, vse pojde samo po sebi. Prvo vlogo bo igral ravnatelj Jarnik. Sicer pa: Pst!“

17.

Z ljubico sva si skrivaj dopisovala po dvakrat na dan. Pisemca nama je prenašala Nada, ki sva jo brez taks imenovala za najinega tajnega ljubavnega „slona“. Elefantovala bi nama bila gotovo v vsakem oziru odlično, saj je sama ljubila in zatorej dobro vedela, kako huda bolezen je ta presneta ljubezen. Toda od one nedelje popoldne, od onega usodnega Velikega Šmarna sta oče in teta stražila Olgo kakor hranilnično knjižico.

Že v drugem pismu mi je pisala Olga, da je prejel papa list od mojega dunajskega načelnika, ravnatelja Kvpila, in da je od tedaj nenavadno dobre volje. Zastonj sem ugibal, kaj naj to pomeni. — Z Dunaja sem dobil obvestilo, da so mi podaljšali dopust.

Na Bledu so se pripravljali na sijajno veselico v proslavo cesarjevega rojstnega dne. Pozno popoldne pred slavnostnim dnevom smo sedeli z Osojnikovimi in Zoretovim Jako pod veliko lipo na vrtu. Izza zelenja so gledala že rdeča jabolka in solnčnica, kraljica avgusta, se je uklanjala pod težo velikih cvetov. V jezeru so se kopale poslednje zlate luči.

Janezek je zlezl na klop in zašepetal materi nekaj na uho. „Pripovedko o Blejskem jezeru bi rad slišal, ker je bil priden,“ so dejali mati, „pa ne vem, če bo gospodu všeč?“

„O, prosim, še prav rad bom poslušal!“

Oča Martin so si zapalili čedro, mati pa so začeli: „V davnih, davnih časih ni bilo na Gorenjskem ne jezera, ne gora, ne Save, ne Triglava. Do bele Ljubljane pa še dalje doli je bila skoraj sama pusta ravnina. Zato so Blejci poslali najbolj korajžno, brhko in

pobožno deklico pred božji prestol prosit, da bi Vsegamogočni puščavo izpremenil v rodovitne in lepe kraje. Sveti Peter ji je precej odklenil težka zlata vrata in dejal: „Pa si res dokaj korajžna, da se nisi bala popotovati tako daleč. Zelo lepo je pri nas, boš videla, se boš lahko privadila. Igrala se boš med angeli. Kmalu boš domača in rada ostaneš pri nas vekomaj!“ Dekle pa je zamaknjeno postalo na pragu, ko je slišalo neznano milo petje in prečudno sladko godbo angelov. Sveti Peter jo je spremil dalje. Komaj pa so jo angelci zagledali, že so nehali peti in gosti. Vsi so je bili veseli, ker je bila tako zala, ponižna pa prijazna. Vsi so ji podajali roke. Z veliko zamudo sta prišla s svetim Petrom dopred božjega prestola, ki se je lesketal iz zlate megle pod pisano mavrico. Nebeška lepota in božje veličanstvo sta omamila malo Blejko in trepetala je v svetem strahu. Slišala je glas božji: „Nikar se ne boj, nedolžna duša, in povej, kaj bi rada!“ Neizrečeno dobrotljivi glas jo je izpodbudil in prosila je za nas Blejce tako verno in zaupljivo, da jo je Bog Oča kar precej uslišal. Samo mignil je angelom in prenesli so kos raja iz nebes na zemljo. Ali ko so se proti večeru vračali trudni domov, so videli, da so v naglici pozabili Savo Dolinko in Savo Bohinjko doma. Sveti Peter pa je že zaklenil duri. Svetnik je bil od večnega prepriha nad oblaki nahoden in je hodil že ob sedmih spat. Bil je tudi že zelo, zelo star, truden in napol gluhi. Prestrašeni angeli so milo vzdihovali: Jezus, Marija! Kaj bo pa zdaj, kaj bo pa zdaj? Oh, oh, kaj poreče jutri Bog Oča, jemnasta vendar no!“ V tej hudi stiski so se spomnili korajžne Gorenjke in jo lepo prosili, naj jim za božjo voljo pomaga in naj gre prosit samega Jezusa in preljubo Mater božjo. Marija ji je prijazno pokimala in usmiljeni Zveličar je rekel: „Blagor njim, ki živo verujejo in zaupajo! Le potolaži mi angelčke! Naj bo v božjem imenu — do zore bo napaka že popravljena.“ Ginjeni so se zahvalili angeli mladi Gorenjki. Drugo jutro so vstali na vse zgodaj in se naglo umili. Komaj je odzvonilo danove, že so skozi nebeške line zagledali obedve Savi in toliko lepote okoli obeh, da so se jokali od samega veselja. Angelske solze so rosile na zemljo: od angelskih solza se je zlilo Blejsko jezero.“

Vsi smo pohvalili pripovedovalko, le oča Martin so zabavljali: „Kaj pomaga, ko pa vse skupaj ni nič res! Jaz vem pa take, ki so resnične od konca do kraja.“

Poslal sem po vina in prosil moža, naj nam kaj pove izza mladih let. Iztrkal je čedro ob klopi, si pogladil trdi obrti obraz

s korenjaško rjavopegasto levico in dejal živahneje: „Ej, mladost, mladost! Kakšen ptič sem bil včas! Vseh muh sem bil poln!“

„Kakor še zdaj,“ so pripomnili mati.

„Mavrico bi bil snel z neba in si jo vtaknil za klobuk in zakukal! Pa močan sem bil kakor sam Štempihar! Zdaj mi je pa že odklenkalo.“

Dekla je prinesla vina in kozarcev; trknili smo. Solnce je zašlo. Obrežje je ogrinjal zlatordeč par in pol neba je telo in žarelo ko goreče jezero.

„Najljubši prijatelj mi je bil Mlinarjev Joža, po domače Kamenarjev — Bog mu daj večno luč, saj je že zdavnaj umrl,“ so povzeli Osojnikov oča. „Plaz ga je zasul reveža, veste, plaz. Fantovala sva zmerom skupaj. Bila sva ravno v letih, ko človek najbolj nori. Joža se je rad sukaj okoli Jamnikove Maričke. Neža, ti si dobro poznala oba. Marička se je potlej omožila tja v Žirovnico, ne vem, kdo se je skesal, Joža ali ona. Z Jožo sva skupaj vasovala, pela pa klicala na korajžo. Saj pravim, ali je mlad človek včas neumen! Bog daj norcem pamet! Divje kozle sva hodila pokat. Še mar nama ni bilo tistih par grošev, ampak veselilo naju je, ker je bilo prepovedano! Da sva le kljubovala in nagajala, pa sva bila vsa srečna. Pazila sva pa dobro, da nama ni mogel nihče do živega in da naju višja oblast ni prijela za uho. Bilo je o Šentilovem, ko že ni več tako vroče. Že hudo me je imelo, da bi zopet enkrat podrl gamsa, Bog mi odpusti greh, zdaj bi ravnal drugače. Ponoči sva si Joža in pa jaz namazala škornje z lojem in šla loviti. In res, še prav kmalu sem ustrelil divjega kozla, lepega, velikega, da bi ga kar vikal. Pa je bil že zlomek tisti dan! Počivava in pijevo bezgovec, ali glej! kdo se bliža po klancu? Joža naredi grozno velik križ in zašepeta ves prestrašen: „Bog in sveti križ božji, to je pa sam hudobec! Pa ni bil.“

„Kdo pa je bil?“ je vprašala Minka.

„Kdo? Lovec. Pa kaj še lovec — psa je imel s sabo, psa! Precej sva vrgla gamsa v jarek in pokazala podplate. Ali sva jo plela ob prepadu po stezi, ki je bila ožja kakor klop pri peči. Hentaj vendar, to ni nobena šala! Joža se je natihoma, pa grdo pridušal, Bog mu odpusti, mene je pa kar mrzlo oblivalo. Lovec naju je na srečo zapazil šele, ko sva že precej daleč zavila po ovinku. „Stojta, stojta!“ je kričal za nama. Midva pa po drugi strani v hosto pa na hrast! Kmalu je prihitel za nama in gledal na vse strani. Zdajle bo pa huda! sem si mislil. Pet šmarnih tolarjev

bi dal, če bi bil zdajle doma! Kako mi je bilo srce! Še danes dobro pomnim vse. Vsi lasje na glavi so mi stali pokonci kakor ščetine na krtači. Kaj bo, če naju zagleda in poturča? Kaj nama je bilo vsega tega treba! Obljubil sem svojemu patronu, da ne pojdem nikdar več lovit. Hvala Bogu in svetemu Martinu — lovčev pes je zavohal divjačino, menda lisjaka! Ubral jo je za njim in lajal, da je odmevalo po planini. Tudi lovec je izginil. Ko so zjutraj mati žgance drobili za kosilo, sva bila že doma. Tako sva lovcu upihala kašo. Samo prijatelj Joža si je na hrastu raztrgal svoje hlače, tiste mezelanaste, druge nesreče ni bilo. Gamsa sva drugi dan našla in prodala. Pozneje pa res nisem šel več lovit. Srečala me je pamet — samo oženil sem se, ker me je imela Neža tako rada! Komaj je čakala, da smo šli pismo delat.“

Oča Martin so mi poredno namežiknili, mati Neža pa so jih zavrnilo: „E, beži, beži, kaj boš take kvasil kakor Pavliha. Kako je to, da danes toliko govoriš, drugače so ti pa besede kakor priklenjene na jeziku!“

„Jožo je čez nekaj let plaz zasul, Bog mu daj nebesa! Gorski škratje, veste, tisti zeleni, so ga urekli, siromaka.“

Tiho pojoča sapa je zibala zaspano drevje. Jelo se je mračiti. Kakor sence so letali netopirji po otemnelem zraku.

Po večerji sva šla z Jankom gledat razsvetljava. Na dvorcih in graščinah, na hotelih in hišah, v gajih in na terasah, na bregu in na otoku, v čolnih in ladjah, povsodi so migljale in igrale med venci, girlandami in zastavami stotere luči. Na holmih in na najvišjih gorah so goreli veliki kresi. Na hribu šso pokali možnarji. Neprenehoma so sikale rakete in švigale proti nočnemu nebu.

Bled je bil podoben mravljinčjemu gnezdju. Od blizu in od daleč so dohajali še vedno gledalci peš, v elegantnih kočijah in navadnih kolih, v omnibusih in na kolesih. Raz samotno planino jo je primahal marsikateri gorjan, ki je šel le poredkoma z doma. V gneči si videl med Slovinci veselega Hrvata in resnega Srba, energičnega Čeha in sanjavega Poljaka, tihega Rusa in glasnega Italijana, živahnega Francoza in hladnega Nemca, nadutega Madžara, flegmatičnega Angleža in ponosnega Američana. Mimo je prikorakal izprevod z godbo in plamenicami.

Po jezeru se je zibalo čimdalje več ladij, plavov in gondol, okrašenih s pisanimi lampijoni, svežim cvetjem in zelenjem in praporci. Nad pljuskajočimi vodami so pluli radostni glasovi, vzkliki,

smeh, petje, godba zdraviliških godcev, zvoki harmonike, citer in gitare. Luč do luči, ognjeni venec je okvirjal jezero.

Dolga vrsta čolnov se je jela pomikati ob bregu naokoli. Tudi midva z Jankom sva se uvrstila v ta živi kolobar. Čudovito je plamtel ogenj na vodi. Na gradu in v zdraviliškem parku so vžigali umetna solnca in zvezde. Otok in pol jezera je sevalo v bengalični luči in v valove je padal dež pisanih isker.

Zastonj so moje oči iskale Olgo. Sredi vesele glasne množice sem čutil globoko žalost in pobijajočo osamelost!

Šele pozno so ugasnile luči in utihnili glasovi na jezeru. Oddaleč je donašal vetrec ulomke poskočnega valčka. Noč je bila tiha, otožna; ob luni so tleli mirni oblaki.

„Lepo je bilo,“ je dejal doktor Zalokar, ko sva se vračala domov. „Ali še mnogo bolje mi ugaja Bled brez takega umetnega okrasja. Prirodna lepota se ne da prekositi! Že večkrat mi je bilo na mislih: Kako bi Turgenjev ali pa Tolstoj opisal planinsko krašto? Kako bi jo Beethoven prelil v glasbo?“

Zlata luna je veličastno priplula nad zaspane oblake in svečano posvetila na slovesni cilindar gospoda svetnika Ovna, ki je slonel pri ograji ob jezeru.

„Zakaj pa tako sami?“ je vprašal doktor. „Ali občudujete rusalke, lepe povodne gospodične, ki se ob mesečini rade kopljejo in si češejo dolge, zelene lase?“

Svetnik pa je pomajal z glavo in odgovoril modro: „Dobro, da je Blejsko jezero tako lepo okroglo! Izlepa se ne moreš izgubiti, pa bodi še tako . . . tako židane volje. Slavna gospoda! Nekaj novega! Heywoodova hči, oné, tista miss Molly, jo je popihala z mladim Dunajčanom. Obema želim srečno pot, vama in sebi pa lahko noč!“

18.

Proti jutru so me zabavale čudne sanje. Po jezeru so se igrale beloudne zlatolase vile z zelenimi vali in srebrnimi penami; pele so in trgale bele in rumene jezerske rože ter jih metale luski-nastemu, bradatemu povodnemu možu, ki je z Ovnovim cilindrom veselo in ponosno sedel v ladji. Z gradu je gledala ob ograji velika družba: troje svetnikov, namreč nemški cesar Henrik Drugi s cesarico Kunigundo in škofom Albuinom, baron Valvasor in gospod Humphry Davy z debelim notesom, grof Herbart Turjaški z obezani glavo, grajski župnik Faschang z Luthrovo biblijo, okoli njega mnogo drugih za pekel potrjenih protestantov, Vodnik, Prešeren in Čop

pri steklenici „matere Brežanke“, francoski davkar s prazno kaso pa teta Brigita z mopsom.

V čolnu pa že ni več sedel povodni mož, ampak Tolstoj. Nenadoma so mu vzrasla krila in izpremenil se je v laboda in vzletel. Čim višje je plul, tem lepši je bil in tem večji. Peroti so mu kmalu segale od Osojnice do Straže. Svetile so se v tisočerihih barvah. Kadarkoli so se premaknile, je zazvenela od njih zamakljiva godba kakor od tisoč in tisoč ubranih strun! Venomer je rasel prelepi labod in krila so se mu že dotikala Stola in Triglava . . . Tedaj me je prebudila budnica.

Na Jezeru je bila dopoldne slovesna maša. Nebrojno ladij in gondol je plulo proti cerkvi na skalnatem osredku. Tudi jaz sem se popeljal na otok. Nekateri romarji so se po kolenih pomikali po tistih devetindevetdesetih kamenitih stopnicah. Na lepem, precej velikem prostoru pred cerkvico, ob cerkvenikovi hiši, pri puščavici, pod lipami in hrasti se je vse trlo praznje oblečenih ljudi. Zvonovi so vabili k maši.

„Blagor človeku, ki čuje pri mojih vratih!“ sem bral nad brnastimi vrati, ko sem se rinil skozi gnečo. Zid je bil na gosto popisan z imeni in vestno dodanimi letnicami. Neprenehoma so padali novci v črno železno pušico, priklenjeno na levi. Počasi sem le dospel na kor.

Iznad lesenega glavnega altarja, izrezljanega in pozlačenega, je lila skozi žolto steklo tajinstvena zlata svetloba. Vse je ozarjala ta pobožna luč, kipe svetnikov in angelov, pisane vence, šopke in sveče, nizko leco in ozke klopi, pobeljene stene, lestenca in spovednici, rdeča banderca in glave tihe množice. Med njo sem blizu pod pridiznico spoznal Olgo, ko je obrnila glavo na desno k papanu.

Pozvonilo je, orgle so zabučale in pevcji so zapeli. Zadišalo je po kadilu; njegovi oblački so se dvigali kakor skozi zlato meglico. Olga se skoraj ni ganila v svoji klopi.

Ko je minula maša, je drug za drugim vlekel za obrabljeno, očrnelo vrv, visečo pred klopni skozi strop kakor iz samih nebes, in venomer je pel mali zvon v stolpku. Počakal sem Olgo zunaj blizu vrat. Prve trenutke se mi je zdela tuja. Bila je resna, vsa zamišljena. Iz oči ji je sevala tajnovita luč, kakor da je njena duša še vedno vtopljená v molitev. Ko me je pa zagledala in mi odzdravila, se je veselo nasmehnila in zašepetala, vsa zardela: „Zvečer se vidiva na plesu!“

„Vendar že enkrat!“ sem vzdihnil, ali že nama je bil stari ravnatelj za petami. Odzdravil mi je še precej prijazno. Na prsih se mu je svetil zlat križec.

Popoldne nisem šel niti k slavnostnemu banketu niti k veliki tomboli. Izprehajal sem se v parku na Straži in komaj čakal mraka.

Zvečer je bil ples v sijajno razsvetljenem, z zelenimi kitami, s pisanim cvetjem in zastavicami okrašenem zdraviliškem salonu. Plesal sem kajpada največ z Olgo. Zabavala sva se izborno. Tudi moj bodoči tast je bil prav dobre volje. Vendar se mi je zdelo, da se mi včasih čudno muza. Zastonj sem ugibal, kaj ima hudomušni gospod za bregom.

Nenadoma pa je kanila v sladko kupo mojega veselja jako, jako grenka kaplja — pred mano je stal moj dunajski ravnatelj, gospod Václav Kvapil, visoko vzrasel in krepak mož, že malo osivel, vendar še brez pleše.

„Dober večer, gospod višji oficijal!“ me je blagovolil ogovoriti s čudnim nasmehom. „Vi s svojo izpahnjeno nogo pa res ne plešete slabo!“

„Klanjam se, gospod ravnatelj!“ sem izpregovoril hripavo. Same narobe misli so mi rojile po glavi. Želel sem si, da bi se odprl parket pod mano — ali pa pod ravnateljem.

„Čestitam vam, da ste okrevali tako naglo,“ je dejal sarkastično in se obrnil k staremu Jarniku in Olgi, ki sta prihajala proti nama.

„O—o servus, stari prijatelj!“ je viknil moj bodoči tast. „Ali si vendar prišel? Prejel sem tvoje pismo in te pričakoval že zjutraj. Kako sem vesel, da te spet vidim!“

Porabil sem priliko in se zopet zasukal z Olgo. Povedal sem ji, kaj me tare. Komaj sva nehala plesati, je bil že gospod Jarnik pri naju in se veselil moje zadrege: „Lepo ste opeharili svoje dunajske gospode. Natvezli ste jim, da ste si izpahnilo nogo, pa plešete ko veter! Kaj bo pa zdaj? A?“

„Ali, papa, gospod Kvapil je tako ljubezniv!“

„Nocoj pač, ljubica moja, toda jutri bo druga!“

Olga ga je prijela za roko in prosila: „Gospod Kvapil je vendar tvoj prijatelj. Razloži mu vendar —“

„A, kaj še! Ne vtikam se v tuje stvari.“

„Pojdem pa jaz sama —“

„Bog ne daj! Kvapil ne mara, da bi se kdo mešal v njegove posle, najmanj pa ženska!“

Doktor Jurinac je odvedel Olgo med plesalce, Jarnik pa mi je dejal ironično: „Želim vam mnogo zabave, gospodine!“ Kako je mož užival ob mojih troških! Stopil sem iz plesne dvorane. Vse mi je bilo zoprno, godba, ples, hrum, smeh, veselični šum in dirindaj. Zastonj sem poizkušal premagati bridko otožnost . . .

„I kaj se pa ti kujaš?“ se mi je smejal doktor Zalokar, ko sva se srečala čez nekaj časa v zdraviliški restavraciji. „Ali se tako drži vesel ženin? Kaj pa poreče tvoja nevesta? Vriskaj, ukaj, poj! Pojdiva na šampus!“

„Prav nič se mi ne ljubi,“ sem odvrnil in mu povedal, kako sem pogorel, on pa se mi je le smejal.

„Janko, stvar je, menim, dovolj resna!“

„Resna? Beži, beži! Ne zameri mi — ali svojega bodočega tasta bi moral vendar malo bolje poznati. Malo prej sem nehotoma slišal, kako sta se pogovarjala Jarnik in Kvpil. Tvoj dunajski načelnik je dejal: „Torej tvoj bodoči zet! Čestitam! Kalan je simpatičen človek in dober uradnik. Jako zadovoljen sem z njim in prav od srca mu privoščim dopustno podaljšanje, saj je večkrat tudi on prostovoljno nadomeščal tovariše v službi!“ Jarnik pa je rekel: „Malo naj le še gaga fant v skrbeh! Radoveden sem, kako se bo vedel . . .“ Kvpil pa je dejal: „Torej te še vedno veseli, ako moreš spraviti koga malo v zadrego . . .“

Oddahnil sem se globoko in stisnil Janku roko. Sedaj mi je bilo jasno, zakaj se je Jarnik muzal tako veselo.

„Vidiš, Igor, tvoj bodoči tast se kar ne mara poboljšati. Zato ga morava kazniti. Takoj uprizzorimo veseloigro!“

„Ako nam pa zameri?“

„Tak ni. Nič se ne boj! Odgovorni prireditelj sem jaz! Bližata se Jarnik in Kvpil. Stopi, stopi tjakaj za oleander!“

„Kako se imaš, doktor?“ je vprašal Jarnik radostno.

„Prav dobro! Le nekaj se mi zdi čudno.“

„Kaj pa?“

„Da te tako zelo veseli, ako moreš koga spraviti v škripce!“

„A! Tudi ti že veš? Kalan ti je potožil? Ha ha! Zakaj se pa da?“

„Preljubi moj Jarnik, povej, ali bi bilo tebi ljubo? Mar misliš, da tebe ne bi mogel nihče dobiti na limanice?“

„Upam, da ne. Mene že ne! Kdo neki?“

„Na primer — jaz!“

„Tudi ti ne!“

„Koliko pa staviva?“

„Kolikor hočeš. Ha ha! Pazi, doktore! Star lisjak se zna ogibati pasti.“

„Staviva sto goldinarjev! Za občinske siromake!“

„Dobro. Sto goldinarjev!“

„Prosim, gospod ravnatelj Kvapil, izvolite nama biti priča!“

„Z največjim veseljem, gospod doktor.“

„Ako ne spravim gospoda Jarnika v štiriindvajsetih urah v zadrego, plačam stotak jaz. Ako pa se mi v tem času posreči, da uženem gospoda Jarnika v kozji rog, pa izgubi stavo on! Oba obetava, da ne bo zaradi te stave nobene zamere. Velja?“

„Že velja!“ se je veselil Jarnik in si mel roke. Pa tudi Jankov obraz je žarel od veselega pričakovanja.

„Kaj pa vendar nameravaš?“ sem vprašal Janka, ko sta odšla oba ravnatelja.

„Poslušaj, Igor! Stari jazbec najbrže meni, da si šele zdaj belim glavo, kako bi dobil stavo — jaz pa se neutegoma lotim dela. Pojdi takoj h gospodični Olgi in povej ji, zakaj gre. Pridobil sem garderobno varihinjo; pri njej naj se skrrije Olga, dokler ne pridem ponjo. Ti pa pojdi na moje stanovanje! Tu imaš ključ. Ogrni si moj havelok, pripni si mojo umetno brado, saj veš —“

„Vem, vem, v omari je v zeleni škatli.“

„Povezni si širokokrajni klobuk, ki visi na stojalu poleg haveloka, in vrni se semkaj v restavracijo! Sedi za mizo, govori malo in s potajenim glasom, da te nihče ne spozna! Le nikar se nič ne obotavljalj in kar pojdi!“

Najprvo sem pomiril Olgo zaradi „izpahnjene noge“. Živi žarki neizrečenega veselja so ji sijali iz oči. Potem pa sem ji razložil, kaj želi doktor Zalokar. Bal sem se, da se bo branila, toda bila je takoj pripravljena, da sodeluje pri naši veseloigri.

Ona se je skrila v garderobi, jaz pa sem se odtihotal in v Jankovo stanovanje in se preoblekel in preobrazil po doktorjevem receptu.

„Dobro, zdaj te ne spozna živ krst!“ mi je dejal Janko, ko sem se vrnil v restoran. „Poglej, tamle se hladi pri butelji Balenovič. Poizkusil bom, da spravim Jarnika k njemu. Ti pa sedi tamle k soslednji mizi, ako hočeš slišati kaj kratkočasnega! Jarnik že pogrša svojo hčerko. Iskal jo je že povsodi po zdraviliškem domu: na plesišču v veliki dvorani, v salonu za dame, v čitalnici, v kavarni, v gaju, na terasi. Bil je tudi v garderobi in vprašal po hčerki. Po meni poučena varihinja mu je rekla, da je gospo-

dična Olga naglo vzela svoj plašč in prosila, naj žena nikomur ne pove, da je odšla. Ondi je slišal zdajci, da je rekla neznana dama drugi: „Pobegnila sta, pobegnila!“ Vse namreč govori o Heywoodovi Molly in njenem Dunajčanu, ki sta jo popihala snoči z Bleda. Le Jarnik ne ve ničesar o tem, ker se ne briga za take novice. Zato mu je takoj šinilo v glavo, da veljajo one besede o begu Olgi pa tebi! Lahko si misliš, kako ga je pogrelo! Žena v gardrobi ga je slišala mrmrajočega: „Tako, tako! Ubežala sta. Treba jima je bilo . . .“ Boš videl, Igor, kmalu bo spet tukaj. Kakor kaže, se nam obeta popoln uspeh!“

Sedel sem k mizi v Balenovičevem obližju in si naročil piva. Drugih gostov je bilo še malo. Zdaj pa zdaj se je prišel krepčat plesalec pa kmalu odhitel. Iz plesne dvorane je donela vabljiva godba. Od jezera je pihljal prijeten hlad in na nebu se je svetila rimska cesta, zvezdovita peča jasne noči. Radovedno sem čakal, kako se bo razvila naša veseloigrca.

19.

Kmalu je prišel ravnatelj Jarnik z rokama na hrbtu mimo mene in zamišljeno strmel predse.

„Gospod ravnatelj!“ ga je poklical Balenović. „Sedite k meni, da se kaj pomeniva! Saj se vidiva tako malokrat.“

Jarnik je sedel, si nervozno pritiskal robec na čelo in si naročil brizganca.

„Kaj pa je kaj novega?“ ga je vprašal Balenović in mirno pušil cigaro.

Jarnik je mislil kajpada vedno na hčerko in odgovoril zamolklo: „Ušla sta!“

„Odpotovala sta nepričakovano,“ je dejal Balenović in pokimal. Mislil pa je le na miss Molly in Dunajčana. (Te in take podrobnosti sem zvedel pozneje.)

„Torej veste že tudi vi, gospod Balenović?“ se je čudil Jarnik in shranil žepni robec.

„Kako ne bi! Vsi vedo.“

„Vsi vedo,“ je zamišljeno ponavljal Jarnik in pil.

„Kaj takega se pač hitro razklepeta, gospod ravnatelj!“

„Kajpa! Kajpa! Ali jaz sem zvedel šele pravkar.“

„Premalo zahajate med ljudi, gospod Jarnik! Zakaj tičite vedno doma?“

Ravnatelj je prejkone preslišal poslednje besede, ker ni nič odvrnil. Potegnil je zopet robec iz žepa in si otiral čelo, rekoč: „Kdo bi si kaj takega mislil!“

„Res, tudi jaz nisem pričakoval kaj takega,“ je pritegnil Balenović. „No, zdaj je že, kar je. Zdaj sta že daleč za hribi in dolinami.“

„Torej menite, da bi bilo vsako zasledovanje brezuspešno?“

„Čisto gotovo.“

„Nekaj se mi zdi posebno čudno!“ je povzel ravnatelj po kratkem premišljevanju.

„Izvolite, gospod ravnatelj?“

„Saj vendar nista imela nobenega pravega povoda. Čemu sta torej pobegnila? „Jarnik je zopet spraval svoj robec in skrivoma vzdihnil.

„Desertirala sta za kratek čas. Kaj hočete? Mladina je vedno kolikortoliko na lahko plat.“

„Ali, da je ta mladi mož tak!“

„Lahkomiseln je bil zmeraj, pravi lahkoživček!“ je poudarjal veletrgovec in odložil čik v pepelnjak.

„Kaj pravite, gospod Balenović!“ se je zavzel Jarnik. „Kaj takega nisem nikdar opazil.“

Balenović mu je ponudil cigar in zapalil tudi sebi eno ter dejal: „Premalo pridete med ljudi, kakor sem že rekel.“

„Res je, ne zanimam se mnogo za druge in doma sem si celo prepovedal, da bi me nadlegovali s čenčami. — Pravite, da je bil tak kalefaktor?“

„Delal je celo dolgove! Dolžan je vrtnarju, natakarjem —“

„Oho!“ je ostrmel Jarnik in skočil pokoncu.

„Še celo perici je ostal dolžan!“

„A-a-a!“

„Kalefaktor!“

„Meni je pa kvasil, da mu ni prav nič do dote. A-a-a!“

„Pa ste mu verjeli, gospod ravnatelj?“

„Verjel. Sploh se mi je zdel jako soliden mlad mož.“

„Ravno narobe, gospod Jarnik!“

„Ubogo zaslepljeno dekle!“ je jezno vzkliknil ravnatelj, pogledal divje naokoli in zopet sedel. „Mar bi ostala stara devica!“

„Bilo bi stokrat bolje,“ mu je pritrdil Balenović.

„O ta peklenska ljubezen! Peklenska ljubezen!“

„Ljubezen je lep humbug!“

„Ljubezen je prijazen humbug, ali kako ste že rekli, gospod Balenović? Pa saj je vse eno. Toda jaz mu že pokažem, zapeljivcu!“

„Kaj? Vi? Ali ste hudi nanj?“

„Kako pa naj ne bi bil, lepo vas prosim!“

„Gospod ravnatelj, ali je vam tudi kaj dolžan?“

„Meni nič. Še tega bi mi manjkalo, ha ha! Vrag —“

„Pardon, čemu se pa potem hudujete? Oprostite mi, to mi ni doumno.“

„Kaj? Kako?“

„Jaz vas ne razumem, gospod Jarnik!“

„Jaz pa vas ne, gospod Balenović!“

„Vi mene ne! Zakaj pa ne?“

„No — ako mi kdo odpelje hčer, ali naj ga morda še hvalim?“ je vprašal ravnatelj, zopet vstal in srdito gledal svojega znanca. Sopol je težko.

Tudi Balenović je skočil pokoncu in se čudil. „Kaj velite? Vam je kdo odpeljal hčerko, vam? Kdo pa? Kdaj pa?“

„Višji oficijal Kalan. Nocoj. Saj ste vendar rekli, da že veste!“

„A tako? Ne, tega nisem vedel,“ je trdil Balenović in sedel.

„Saj ste vendar sami dejali: Ves Bled ve!“ Tudi ravnatelj je sedel.

„To sem res rekel, toda mislil sem si: Vsi vedo, da sta pobegnili miss Molly pa Dunajčan.“

„Kaj? Njiju ne poznam! Čudno! Pobegnili sta kar dva para zaporedoma? To je že epidemično! Naposled uidejo vse zaljubljene duše z Bleda? Čudno, čudno!“

„Res, stvar je čimdalje lepša.“

„Tisto o dolgovich velja torej le o Dunajčanu, ne pa o Kalanu?“ je vprašal Jarnik.

„Kajpada, govoril sem zmeraj le o Dunajčanu.“

„Oprostite mi, gospod Balenović, da nisem takoj početkoma govoril jasno. Upoštevajte, da sem razburjen. Zato sem napačno ujel vaše besede.“

„Prosim, prosim, nič ne de, saj sedaj se razumeva. Sedaj je vse jasno ko beli dan!“

„Svetujte mi, kaj naj storim?“

„Kaj? Nič!“

„Zdaj prihajata pa moja svakinja Brigita in gospa Ovnova,“ je opomnil Jarnik z jako čemernim obrazom.

Odkar sta desertirala Molly pa Dunajčan, je imel ženski areopag permanentne seje. Predsedovala je klepetuljam kajpada gospodična Brigita Ogrizova, med vsemi najbolj jezična. Naselili sta se zdaj pri Balenoviču, ki je takoj naročil sladoleda. Njemu na dešno je sedla gospa Genofefa, na levo pa teta Brigita, na desno suha ideja, na levo pa debela materija.

„Kje pa je naša Olga?“ so bile gospodične Brigitte prve besede.

„Ali ne veš, kaj se godi na Bledu?“ je odgovoril svak. „Ne veš, da uhajajo mladi pari? Olga je odpotovala s Kalanom.“

Gospa Ovnova je obleдела od zavisti in jeze, da njene hčere niso tako srečne, teta Brigita pa je zamahala z rokama, kakor bi hotela vzleteti in zapustiti ta pregrešni svet, in zagodla zamolkel samoglasnik, ki ni bil ne „A!“, ne „O!“ Potem pa je debelo pogledala in hitela: „Ali ste videli! O-o! Kajpa. Flirt! Moderna vzgoja!“

„Slabo si pazila na Olgo!“

„Sla-a-abo?“ je ponavljala ljuto. „Saj ni obveljala nobena moja pri nas. Ali nisem zmeraj svarila in govorila o izprijenosti in nemoralnosti moderne mladine?“

„Kaj pomagajo prazne besede!“

„Na verigo je vendar nisem mogla prikleniti. Ali nisem Olge vedno lepo učila in ji bila dober zgled? Ali ti si me premalo podpiral v mojih hvalevrednih namerah. Zdaj pa imamo! Kar dva para v dveh dneh! Škandal prvega razreda! Pa kaj sediš tukaj? Naglo za njima!“

„Zdaj je že prepozno.“

Gospa Ovnova je nemo sklepalala roke, majala z glavo in široko odpirala svoje vodenosive oči. Ko je Brigita umolknila, je naglo porabila priliko, da bi zinila tudi ona katero in začela: „To je strašno. Ne, svet ne bo stal dolgo!“ Daljšega govora pa ji ni privoščila Brigita, ampak jo odvedla s sabo. Mudilo se ji je, da raztrobi in razbobna imenitno novico vsem prijateljicam in članicam v društvu opravljalivosti in klepetanja. Namestu njiju je nastopil doktor Zalokar in sedel na levo k Jarniku; iz oči mu je sijala poredna šegavost.

„Kaj pa ti je, da se držiš tako pusto, ljubi Jarnik?“

„Najrajši bi šel domov.“

„Kaj pa se je pripetilo, za Boga milega?“ je vprašal doktor sočutno; namestu Jarnika je povedal Balenovič, da sta nenadoma odpotovala Olga in Kalan. Medtem je prišel ravnatelj Kvpil in sedel na desno k Jarniku.

„Morda ti pomagam jaz, dragi Jarnik?“ je tolažil doktor.

„O prijatelj!“ je kliknil ravnatelj in ga pogledal radovedno in osuplo. „Vedno bi ti bil hvaležen!“

„Hm, hm, siromak si torej v hudi zadregi?“

„V strašni zadregi,“ je priznal razburjeni ravnatelj. „Saj vidiš, da ne vem, kaj bi!“

„No, vidiš, prijatelj, to sem hotel slišati od tebe!“ se je oveselil doktor, vstal in izjavil slovesno: „Gospoda moja! Gospod ravnatelj Jarnik je izgubil stavo!“

„Pusti zdaj šale!“ ga je zavrnil Jarnik. „Obljubil si mi, da mi pomagaš.“

„Prosim, izvoli počakati par minut!“

Ko je odhitel, so ugibali Balenovič, Jarnik in Kvapil, kaj bo. Kmalu je Janko privedel Olgo, jaz pa sem snel umetno brado in pristopil. Jarnik je sedel kakor okamenel. Doktor mu je predstavil oba „uskoka“. Vsi smo ploskali, midva z Olgo pa sva klicala: „Živio naš režiser doktor Zalokar! Živio!“

Olga se je ovila očetu okoli vratu in prosila: „Ne bodi hud, gospod doktor me je skrtil v garderobi!“

„Že vidim, da ste se vsi zarotili proti meni!“ nam je žugal Jarnik in se prijel za čelo: „Lej ga zlomka, da nisem takoj ugenil! Hvala lepa, doktore! Le čakaj, drugikrat prekanim pa jaz tebe! Priznavam, da sem izgubil stavo in ti — čestitam!“

Tudi mi drugi smo čestitali doktorju. Ravno smo se najbolje zabavali pri penečem se šampanjcu, pa se je gravitetično bližala teta Brigita. Ko je zagledala Olgo in mene, toliko da ni padla znak.

„Kaj pa je to, kaj pa je to?“ je javkala razjarjena in stresla svojo jezo nad svakom, ki se je veselo muzal. „Prej si mi natvezil, da sta ušla, in jaz reva sem povedala to vsem prijateljicam. Zdaj pa sedita tukaj. O kako si me imel za norca! Človeku se kar meša. Vse mi šumi po glavi. Oh, da si me tako osmešil!“

„Tako, zdaj sem pa jaz kriv! To je še najlepše!“

„Smejale se mi bodo vse prijateljice!“

„Kaj pa ti je treba novice publicirati? Kdo te je prosil? Jaz?“

„Oh, jaz uboga reva sem blamirana, blamirana, blamirana! Kaj takega še nisem doživela.“

„Res je, tvoja avtoriteta je močno omajana,“ jo je zbadal svak, „toda jaz ti ne morem pomagati. Kakor vidim, bi ti bilo celo prav povšeči, ako bi bila res ušla.“

„Ves Bled se mi bo smejal —“

„Naj se le smeja, naj, in da se ti bo smejal še bolj, izjavljam, da sprejem gospoda Kalana za svojega zeta.“

„Živio mladi par! Živio gospod ravnatelj!“ je hrumelo omizje. Prvi nama je čestital ravnatelj Kvapil.

Teta Brigita je odšumela vsa togotna domov. Spremil jo je svetnik Oven in nam povedal, da je od jeze ihtela.

Mi pa smo se še dolgo židane volje zabavali na plesišču in pri omizju. Gospod Zlatoust je vrtal s kazalcem po zraku, nam priporočal svojo veselo filozofijo in nas svaril, naj se nikdar ne vdamo duhomorni žalosti. Ko smo se vračali domov, je bežala jutranja sapa ko srebrna senca preko spavajočega jezera in nam prijetno hladila vroče glave. Že so peli solidni petelini in na vse grlo so nas ponočnjake zmerjali blejski vrabci.

Debela teta je odpotovala še tisto jutro s svojimi kovčegi, škatlami in škatlicami. Prisegla je, da je ne bo nikoli več nazaj na Bled, kjer so jo imeli tako hudo za norca. Ubogi Bled!

Drugo leto sva se poročila Olga in jaz v cerkvi na Jezeru, malo pozneje pa Nada in doktor Jurinac, Minka in Jaka.

*
*
*

Tako je pripovedoval prijatelj Igor Kalan. Najina ladjica se je bližala bregu.

„Poglej, tamle so naši!“ mi je dejal bivši sošolec. Na bregu je stala mlada gospa in dva dečka, dva krepka dunajska Slovenca v mornarski obleki; mahala sta z belima robcema. Gospa Olga Kalanova je bila še vedno sveže lepa; posebno krasne so bile njene velike temnosive oči, ki je v njih gorel vesel in ponosen ogenj. Na bregu me je Igor predstavil in me povabil za drugi dan na obed.

Zopet sem sam.

Sam! Ali na veličastnih planinah sije stotera krasota, kakor da je naglo bežeča poletna noč izgubila svojo diamantno pečo na samotnih višavah, in nad jezerom in nad mano švigajo vesele lastovke, vesele misli, in hvalijo slovanskega raja lepoto in mir!

Dr. Fr. Ilešič:

Podlimbarski.

(Konec.)

„Tri mesece ostanem doma pri starših, potem poizkusim srečo po svetu“, je mislil odpravljajoč se domov. Prosil je brž za mesto občinskega tajnika v Krškem, pa brez uspeha. Čez mesec dni se je preselil iz Spodnjih Lok v Ljubljano k nekdanjemu sošolcu Davorinu Hostniku, takrat korektorju v „Narodni tiskarni“, ter se mislil pripravljati za učiteljski poklic. „Pri kmetih in pri stalnem hlebu hočem živeti in, ako bo mogoče, za slovenski narod delati.“ A kako se v Ljubljani prehraniti? Iskal je službe celo po časopisih, pa zaman. Za par dni je bil nekak sluga — iztirjevalec računov (menda pri trgovski zbornici), potem je nekaj časa pisaril pri deželnem odboru, obenem je pisal za „Slov. Narod“ in „Agrar Tagblatt“. Njegova želja je bila, študirati profesuro, in sicer zgodovino. Da bi si preskrbel sredstev, je nameraval vstopiti na učiteljske in si potem kot učitelj prihraniti kaj za nadaljnje študije. Za eno leto učiteljskih študij bi se bil upal vzdržati, toda ker mu je ravnateljstvo dovolilo le vstop v 3. letnik učiteljskega in bi torej moral na učiteljsku biti še dve leti, se mu je porušil ves načrt. Nato je prosil še enkrat občinske tajniške službe, in sicer v Naklem pri Divači, pa brezuspešno. Ta bridka realnost se mu je z njegovimi ideali spojila v te-le besede: „Moje srce me vleče na jug, kjer Rusi marširajo čez Balkan, morda bi v onih slavni gorah našel večni počitek“ — a faktično se je 1. nov. 1877. odpeljal zopet na sever v požunski Št. Juri k svojemu dragonskemu polku.

Tako se začne druga doba njegovega vojaškega življenja. Prej mladenič, življenja poln, čil jahač, začenja Podlimbarski sedaj misliti globlje in filozofirati o sebi, o svojem poklicu in o svetu vobče. Izprva je mislil, da dosluži še sedem let, a da pojde potem v civilno službo v domače kraje. Toda kmalu se mu je načrt očitno izpremenil. L. 1879. je naredil v Požunu častniški izpit. Še istega leta ga nahajamo v Stockeravi na Nižjem Avstrijskem, potem časovito v

Brucku ob Litvi, v Marcheggu, v Gänserndorfu itd. Dne 27. aprila 1884. je postal poročnik ter prišel v Dunajsko Novo mesto, kjer je našel dve slovenski rodbini, profesorja dr. Fr. Detele in inženirja Radivoja Poznika. Aprila 1885. je bil prestavljen v Košice na Ogrskem. Kakor je nekaj veselo jezdaril, pa tudi že pozorno motril svet ob Vagu in Donavi, tako je sedaj s posebno vnemo hodil v slovaško vas in proučeval nje življenje. Rad se je pozneje spominjal svojega bivanja med Slovaki, „kjer nosi temni Vah na hrbtu tatranske lesove v veliko Donavo“, ter se zamišljal na bregove „kalnega Hernada, kjer bedni Slovak podaje roko ubogemu Rusinu“. Pa že septembra 1885. je bil prestavljen v Doljno Tuzlo v Bosni. To so bila za Podlimbarskega plodovita tla. Videl je tu jugoslovanski svet, o katerem je sanjal pred desetimi leti, videl bedo naroda, a kjer je beda, tam je bil on rad. Stalno je na izletih v bosenske planine in po cele poldneve prebije v hanih (gostilnah); s handžijo Vidakovičem se naravnost sprijatelji. Plod teh študij je znan. „Kaj je mar ljudem veseljnost in modrost? To jih ne zanima“, je pisal Podlimbarski takrat, „pač pa jih zanima, ali bo padel na igralno mizo tarok ali kralj“. Dne 1. maja 1889. je postal nadporočnik ter bil premeščen v Trident na južnem Tirolskem, kjer je takrat služil Anton Koder kot brzojavni uradnik. Tu se je energično poprijel italijanščine ter križaril po južnotirolskih gorah in mestih. Zamikal ga je italijanski jug, tako simpatičen mu zbog svoje umetnosti. L. 1890. je bil v Benetkah. „Ko sem prišel na trg Sv. Marka“, je pisal takrat, „in sem videl sv. Marka cerkev, tega veličanstva nisem mogel strpeti: bežal sem proč na Rivo degli Schiavoni, misleč o lepoti in harmoniji . . .“ L. 1891. je bil v Milanu in zopet v Benetkah. Po dvoletnih resnih pripravah se je l. 1892. odpravil v Rim. L. 1894. je bil vnovič tam; tretjič l. 1914. Avgusta 1894. pa je bil premeščen v Terezín na Češko. Ves narodnostni in vsled tega socialni milié tega trdnjavskega mesta mu ni ugajal. Opetovano je odtod hodil v Prago (na pr. 1895. na narodopisno razstavo); l. 1896. je bil prvič v Draždanah in Monakovem. Tudi tod je iskal umetnosti, kakor l. 1899. v Berolinu, ter končno dejal: „Kar sem videl v Italiji, vse so si Nemci prisvojili.“ Med tem je postal stotnik (menda 1895.) Zaman je izkušal priti iz Terezína proč na jug. L. 1900. pa ga nahajamo v Olomuci na Moravskem, torej sredi Čehov in že zato zadovoljnejšega; udomačil se je tu v rodbini železniškega uradnika g. Lukana, svojega rojaka, in to mu je mililo hrepenenje po slovenski domovini. Novo življenje zavlada v njem;

kakor nekda j na Slovaškem ga zopet zanima slovanska pokrajina, pokrajina in vas. Zopet je marljiv izletnik in vnet popotnik. L. 1901. je v Brnu, Kromeržihu, Hostinu in Velehradu; sledečega leta roma na slovečo božjo pot Hostin ter se udeleži manevrov čez Ogrsko Gradišče tja do Skalice na Ogrskem in še dalje na Slovaško. L. 1903. se pelje na slovečo božjo pot Radhošt na meji šlesko-moravski, odkoder iznova uživa razgled tja proti Lomniškemu Ščitu in Krivanu, ki ga spominjata dni njegove „zelene mladosti“. Začela ga je pa mučiti želodčna bolezen in zaprosil je trajne upokojitve, ki jo je dosegel pri superabitraciji oktobra 1905. v Krakovu. Potujoč novembra meseca domov, je zapisal besede: „Nobene vojaške dolžnosti več, prost do groba . . . Peljem se v slovenski svet, ki so mi ga hoteli iztrgati iz srca, pa ga niso mogli, ker je bil tam pregloboko zasajen, svet mojih mladeniških let, ki me je spremljal 33 let po tujih krajih . . .“

V Ljubljani je živel tiho, a koristno življenje. Širšim slojem ljubljanskim ni bil znan. Rano je vstajal (vse korekture „Gospodina Franja“ sva opravila zarana med šesto in sedmo uro v kavarni „Evropi“) in v jutranjih urah si ga lahko videl po ljubljanskih ulicah in trgih. Na narodnih, posebe še slovanskih prireditvah ga ni manjkalo. Bil je izza leta 1908. odbornik „Maticе Slovenske“, odbornik „Pisateljskega Podpornega društva“ in podružnice „Branibora“ ter blagajnik št. petrske podružnice „Družbe sv. Cirila in Metoda“. Rad je delal izlete v bližnji in daljnji slovenski svet, često v družbi z mestnim učiteljem g. Jakobom Furlanom in z g. Jakopičem. Že prej, ko je kot častnik vsaj vsako drugo leto hodil v domovino na dopust, je rad potoval sedaj po tem, sedaj po onem delu slovenskega sveta. Zlasti rad je v Rajhenburgu in Savi pohajal svojega zvestega in najboljšega prijatelja Fr. Podkrajška-Harambarašo, v čigar rodbini se je čutil posebno domačega; oba sta prehodila domače moravške hribe ter posečala zdaj Krašnjo, zdaj Limbarsko goro in okolico. Ko se je za trajno preselil v Ljubljano, je potoval še parkrat tudi dalje, in sicer l. 1907. v Črno goro, l. 1910. v Dalmacijo in Mostar, a l. 1914. v Rim. „Ves poln sem potnih načrtov, posebno po zimi“, je pisal še l. 1907. Skoro ne vem, ali je resnoba ali rahla satira, ko nam tega leta zatrjuje, da bi hotel iti še v Švico, „da bi proučil tam, kako se v tej mali državi vlada v treh jezikih . . .“

So ljudje, ki v svetu pozabijo svoje domovine. Maslju je povsod blestel dom nad vsemi mislimi in čustvi. Svojo Limbarsko goro je, če ne zares, pa v duhu posečal v mehko-lepi zvestobi.

„Zeleznica je drdrala z Dunaja čez Donavo“, je pisal l. 1873., ko je prvič šel na Ogrsko, „jaz pa sem mislil na domovino“. „Moja duša je navezana na domovino“ (1888). „Vrnem se kdaj v domovino s tistim srcem, s kakršnim sem jo zapustil, nič drugačno ne sme biti moje srce, kadar stopim na domača tla. To je moj ideal, ki ga nočem zameniti ne za bogastvo ne za karijero. Nikdar nisem prosil Boga, naj me pusti tam, kjer je bogastvo, a vedno ga prosim, naj me privede nazaj k revežem v domovino.“ Z redko toploto je govoril Slovencem, ki bivajo na tujem, ter jih vabil, da bi prišli uživati mir in mirovino v domovino. „Pot k svojim je krasna in srečna ... Najlepši trenotek življenja je oni, ko se človek srečno vrača v domovino.“

Maselj sam pa je moral končno v tujino, v Pulkavo. Vzrok temu je bil njegov roman „Gospodin Franjo“, ki je l. 1913. oziroma 1914. izšel pri „Matici Slovenski“ in ki opisuje bosenske razmere po okupaciji l. 1881/82. Radi tega romana je vojaški častni sod spoznal Podlimbarskega krivim ter mu marca 1915. vzel stotniško šaržo. Pa še celo leto dni je živel v domovini ne več stotnik, ampak le „človek“. Med tem mu je strahota vojne vedno bolj prevzemala srce, in „solze so mu često silile v oči“. Tudi časopisje ga izza l. 1915. ni več zanimalo. Zato se je umaknil po leti za cele tedne iz Ljubljane v svojo Krašnjo. „Teden dni nisem čital novin, pa nisem radoveden“, je dejal in čital Danteja ter se v krogu sorodnikov in drugih kmetov ukvarjal z vsakdanjimi skrbmi malega življenja. Z zadovoljstvom je konstatiral: „Moj ugled v občini Krašnji je res zrastel.“ Začel se je tudi že baviti s spisom „Sv. Valentin in sv. Peregrin“, ki naj bi bil satira na sodobne vojne čase. Kar nenadno pa je dne 3. junija 1916. dobil od policije naznanilo, da bo radi tendence „Gospodina Franja“ odslej konfiniran ter da mora iz vojnega področja na Nižje Avstrijsko. Dva dni nato je odšel in v Oberhollabrunnu se mu je v nadaljnje bivališče odkazal trg Pulkau v okraju Retz, v severnem delu dežele. Bilo je tu mnogo bednih istrskih beguncem in konfinirancev (zlasti Italijanov, pa tudi nekaj Rusov in Čehov). Izprva je bil Podlimbarski silno razburjen; zle slutnje so ga obhajale, da ne bo videl nikoli več domačih krajev in ljudi. Ščasoma se je pomiril ter si delal pogum; „prostora imam na vsako stran 5 kilometrov, torej dovolj“, je pisal v domovino; največ je občeval z zaderskim žurnalstom Kajetanom Flolijem in z maloruskim nadučiteljem Šoršem iz Črnovic. Služil je pregnancem in beguncem za nemškega pisarja. Toda duševne depresije so se

vračale. „Telesno sem zdrav, a duševno potr. Pridejo ure, ko zopet dvignem glavo, a dobrega ne vidim ničesar. Bolje je umreti nego gledati ta svet“, je pisal l. 1916. bolnemu Podkrajšku ter pripomnil: „O ko bi mogel to svoje zdravje odstopiti ljubemu prijatelju!“ Pulkavski svet je lep, valovit. Spominjal ga je podobnih ogrskih pokrajin, kjer je jezdari pred 40 leti. „Enako sem takrat tožil in sanjaril o domovini kakor sedaj. Takrat sem si utešil dušo; kako si jo bom sedaj, ne vem.“ Policijski utesnjena korespondenca se mu je studila. „Samo 15 vrstic je dovoljenih na dopisnici in 60 v pismu. Piši pa o letini in želodčnih krčih! Za sanje po noči pa je že nagobčnik.“ Vložil je prošnjo, da bi bil konfinat preklican, a prošnja se mu je z nepovoljno rešitvijo že v 14 dneh vrnila. Šele julija meseca 1917. je bila njegova konfinacija povsem ukinjena, toda v domovino, v ožje vojno področje še vedno ni mogel. Bil je zelo potr. „Tako se mučim in bijem kakor riba ob kamenje. Osvoboditev iz konfinata mi je le malo pomagala, če domov ne morem . . . Morda pa zopet posije solnce na moj prag“, je pisal štiri dni pred svojo smrtjo. Želel si je v Zagreb ali Celje. Ko je prišel potni list, je Podlimbarski že umiral . . .

V torek, dne 18. septembra 1917. zjutraj je odšel na idilični izprehod Zum hl. Bründl, kamor je sploh posebno rad hodil. Tam je v gostilni malo posedel, a prišlo mu je slabo in legel je ter ležal na klopi brez prave pomoči ves dan. Zadel ga je kap. Šele proti večeru se je v Pulkavi zvedelo o tem. Italijanska kolonija je prihitela na pomoč in z njo neki vojaški italijanski zdravnik, ki je pa moral kmalu službeno oditi. Usmiljeni Italijani so Podlimbarskega spravili v posteljo in poskrbeli zanj, kolikor se je dalo. Domače pulkavske pomoči ni imel. Drugega dne v sredo ob $\frac{3}{4}$ na 10. uro zjutraj je umrl. Prav takrat je prišel potni list . . . Od srede zvečer do pogreba je ležal v pulkavski mrtvašnici. Pogreb je bil v petek ob 4. uri popoldne. Pokojnikov sorodnik dr. Žibert se je brinil zanj. Cerkveni pevski zbor je pel pred mrtvašnico in pri grobu. Italijani so mu na krsto položili venec z napisom: „Gli esuli Italiani al Franjo Maselj“ (Prognani Italijani Franju Maslju). „Mrzel jesenski dan je bil. Ko smo stali ob grobu, nam je solnce pošiljalo svoje mrzle žarke . . .“

In tako je napisal Ilešič - gospodin Franju prelep nekrolog. Gospodin Franjo - radi šla - incredible dictu - v šibe „flor. matice“ v najmu, kar jih svet pozna, v šibe. „mestnik v flor. matice“ Ilešič je konfiniran“ + je obživel. Franjo Maselj je bil konfiniran, najprej za to; potem tudi za oni svet. Tam je obživel za vselej. Utro, 25/2.

Dr. Franc Derganc:

Henri Bergson.

Filozof moderne Francije.

Tretje poglavje.

(Konec.)

In kritika intuitivizma? Kritikovati, to se pravi meriti po danem in splošno priznanem merilu. Možnost takega merila je odklonil sofist in popotni filozof Protagora (480.—411. pr. Kr.) iz Abdere, češ, da narekuje le volja in brutalna moč posameznika ljudstvu veljavna merila: πάντων χρημάτων μέτρον ἀνθρώπου, τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δὲ οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν (človek je merilo vseh stvari, sočih, da so, nesočih, da niso).

Protí nihilizmu sofistov je nastopil z ustvarno silo ženjalne osebe mož, čigar nesmrtna prikazen sije iz kulturne zgodovine kakor naš najdražji, najvidnejši spomenik, — Sokrat (470.—399. pr. Kr.) nam je podal metodo objektivnih meril. Sokrat je stopil v krog izobraženih Atencev in kratkomalo izjavil, da ničesar ne ve. S to psihološko globoko zasnovano metodo nevednosti — nedostatek je glavni vir vsakega napredka — je postavil sebe in svoje prijatelje pred novo nalogo in jih prisilil k sotrudnemu delu. Ker posamezniki nič ne vemo, moramo začeti od kraja in z združenimi močmi iskati resnice po principu spoznavne sotrudnosti in indukcije. Tako najdeno merilo ima objektivno veljavo in tem večjo moč, čim več poznejših generacij je predelalo in revidiralo isto merilo po Sokratovi sotrudni metodi nevednosti, katere bistvo je prevzel tudi René Descartes (1596.—1750. po Kr.) s svojim metodičnim dvomom (doute méthodique).

Ponovno smo se prepričali, da ni v znanosti nobena ideja v dovršeni obliki dana količina, da ni nobena ideja hipni pridelek ene same osebe, ampak: 1. da je vsaka ideja v času — čas je odločilen kriterij resnice — rastoča količina, koje boljši in popolnejši del sledi stoprav v bodočnosti (bistvo futurizma); 2. da je vsaka ideja sotrudni (konfunkcionalni) pridelek vseh časov in oseb. Celó o umetniški ideji velja to spoznanje, kajti rasla je v umetnikovi duši dolgo časa iz neštavnih hipov in vtiskov do trenutka zrelosti in

produkcije (individualna konfunkcija). Pa tudi pojem socijalizma dobi po tem merilu svojo definitivno in konkretno obliko, ne pomeni namreč nadvlade in diktature ene skupine ali enega stanu, ampak aktivno in pasivno organizirano sotrudnost vseh skupin in stanov.

S spoznanjem principa sotrudne rasti idej (pojmov) pa smo že tudi opravili glavno kritiko, kajti Bergson sam zahteva novih „plastičnih, gibljivih, skoro tekočih predstav“, torej rastočih pojmov, sam je poudaril, da nam take filozofije ne ustvari niti en dan, niti ena sama oseba.

Fini mislec je opazil v Bergsonu neko nesigurno omahovanje med intuicijo in intelektom, na eni strani se zdi, da hoče zavreči pojmovorni intelekt, na drugi strani pa išče tekočih pojmov in priznava v omejenem obsegu intelekt naravoslovja.

Psihološko se razlaga ta nesigurnost iz takozvanega „hevrističnega afekta“, iz idejnega izvora čustev, iz Platonove „manije“. Misleca in umetnika razvname vsaka na novo rojena ideja s prekipajočim čustvom sreče in navdušenja. Razigrani pesnik si vedno iznova ponavlja pesem, slikar se vedno zopet vrača pred sliko, kakor se mlada, presrečna mati ne more nagledati novorojenčka v zibeli. Spomnimo se samo Arhimeda, ki je v blazni navdušenosti skočil iz kopeli in letel brez obleke po Sirakuzah, vpijoč: heureka! V hevrističnem afektu zamenja srečni najditelj silo čustva z objektivno veljavo ideje, ceni in meri resnico po sili svojega čustva. Ta dogodek opazamo vsak dan v znanosti: vsake nove ideje se navdušeno polaste vse mogoče stroke; ista dobi svojo pravo, resnično veljavo šele potem, ko se strezni hevristični afekt.

Tudi Bergson je v hevrističnem afektu iztrgal intuicijo iz celote vitalnega refleksa, ki obstaja nedeljivo iz občutno zaznavnega in reaktivno motoričnega kraka (jezika). Intuicija in jezik tvorita konfunkcionalno enoto, nahajata se v vedni medsebojni odvisnosti in prisposobnosti (akomodaciji). Duh je vsota nerazvitih možnosti, in naš naravoslovni, materijalni intelekt z logiko nam predstavlja le eno tako razvito možnost. Dalje pa Bergson tudi ne bi smel prezeti važnosti pojmovornega intelekta i za spoznavno delo filozofa samega i za pedagogiko in didaktiko.

Na vsak način je posvetil Bergson premalo pozornosti motorični polovici vitalnega refleksa — jeziku, ki je najodličnejši produkt človeškega duha in njegovo najmočnejše orožje, kajti „v začetku je bila beseda“, a ista beseda ostane tudi zadnja moč. Vsak kulturni narod, ki le za hip zdvoji nad živomožnostjo svojega jezika, ker je

baje radi maloštevilnosti samo *quantité négligeable* in mešetarina bratov, izvrši sramotni samomor sužnja. V dobi pravičnosti in svobode preneha obstojna nevarnost medsebojne grožnje in nastopi idealni položaj grških mestnih držav, malih avtonomij, katere seveda takrat še niso mogle obstati v navalu barbarskih mas; obrambni princip mase in komasacije postane nepotreben in regulativ pravičnosti zajamči tudi najmanjšemu narodu svobodni obstoj in razvoj. V bodočnosti ne bo odločevala samo kvantiteta, ampak v prvi vrsti kvaliteta, katera se laglje razvija v malem, nego v velikem. V moderni državi tvori jezik socialno dušo, tisti specifični kulturni znak, ki ustvarja prirodne enote.

Kaj je ustvaril torej Bergson novega in originalnega? Katere so njegove trajne zasluge za napredek človeške misli? Kaj je sploh novost in originalnost v naravi in fantaziji? Naravoslovni zakon o konstanci moči in materije uči, da je količina moči in materije nespremenljiva, da ni mogoče, da bi le en atom izginil ali nastal na novo. Enako priča psihologija, da najbujnejša fantazija ne ustvari niti najmanjšega novega elementa, da obstaja vse njeno delo izključno v novih varijacijah in kombinacijah danih predstav. Kako naivno in nesmiselno je torej, če se baha avtor z originalnostjo ali pa če ga narobe uničuje zlohoten kritik z očitanjem plagijata! Enake razmere in podobne dušne dispozicije porajajo podobne ideje. Zato ni nič čudnega, da nahajamo podobne kulturne elemente in ideje pri najrazličnejših narodih in osebah. Odločno moramo zavrniti tisto domišljavo kritično strujo, ki proglašča kulturo za monopol enega kraja, enega naroda, od koder se naj bi bila ista razširila potom prometa in v obliki kulturnega darila ali posojila med druge narode — dolžnike.

Tako nam podaja tudi Bergson izvečine prastare in stare ideje, originalna je le oblika, nova je le dušna energija, s katero prebujajo mrličke k novemu, stvarnemu življenju. V neprestanem boju zmagajo le nekatere ideje, druge padejo v grob, kjer čakajo vstajenja. Dvojno zaslugo ima prebuditelj stare ideje: 1. obogati svoj ubožani, propadajoči čas z izkopanim zakladom; 2. popravi krivico in vrne čast oživiljeni ideji.

V omenjenem zmislu je poživil Bergson zlasti tri ideje: empirizem, svobodo in umetnost. Samo prastari empirizem nam je pretil v obliko svojega intuitivizma. Doživljaj, izkustvo je prvi in glavni vir spoznanja. S svojo intuicijo nam Bergson samo razlaga poseben način, kako se razvija naše spoznanje iz empirizma,

ki mu je skupni vrec vseh filozofskih struj, iz katerega vodijo pota na vse strani, na vse višine in v vse globine. Mímgrede moramo popraviti zmotno mnenje tistih filozofov, ki istovetijo empirizem s skepticizmom in materijalizmom. Spominjamo jih samo Berkeleyevega sistema, v katerem tvori empirizem podlago idealizmu in špiritualizmu. In naša opazka o ljudski filozofiji Bergsona poudarja samo istovito stališče (empirizem) ljudskega razuma in intuitivizma. Koncem koncev pa tudi ne smemo pozabiti, da je Bergsonova intuicija le pridelek njegove osebe.

Z mučnim in neznosnim čustvom fatalizma je obsenčil predvojni materijalizem evropejsko dušnost: trpite in molčite, sužne duše, kajti ni rešitve iz mojih verig! A kako naj bi se udal temu ediktu laži in brutalne sile svobodni, ponosni duh?

Osobito nas zanima Bergsonova metoda, ker nam odkriva spoznanje, da je stala ista rojenica ob zibki znanosti, filozofije in umetnosti. Isti estetični princip ustvarja povsod, ista ustvarna moč deluje v prirodi in v fantaziji noeta in poeta. Prva kulturna sila postane zopet umetnost, katera nam prerodi vse življenje v duhu sočutnosti in lepote.

Za slovo se vrnimo še enkrat k velikanu modrosti — Sokratu, da si ogrejemo in poživimo premrle duše ob večnem plamenu njegovega dusa. Kateri motivi so sprožili v Sokratu idejo sotrudnega spoznavanja (noetičnega demokratizma)? Na eni strani je Sokrat uvidel, da nima vse spoznavno in kulturno delo toliko časa nobene vrednosti in ostane prazno zidanje „na peni vode“, dokler človek v bežnosti dogodkov ne najde trdne skale, jamstva trajnemu obstoju in svobodnemu razvoju kulturnih pridelkov. Kaj koristi človeku, če ima na izbero najžlahtnejših semen, če pa jih nima kam vsejati, ali če jih mora vsejati v skalno celino, kjer sproti uničujejo mlado setev viharji in divje ptice? Varna ograja in obdelan vrt je predpogoj življenju. Tak vitalni predpogoj, taka varna ograja kulture je pravna država, izven pravne države ni ne svobode, ne kulture. Ideja pravne države je pognala s tako močjo iz Sokratove duše, da je na smrt obsojen s svatovskim obličjem izpil strupeno čašo in postal nje prvi in prostovoljni mučenik. Na drugi strani pa je Sokrat tudi spoznal, da tvori trajno in neomajno skalo kulture le država, temelječa na sotrudnem spoznanju vseh mislečih državljanov, na široki duši celokupnega ljudstva.

Zmagoslavno preštane vse viharje časov le tista filozofija, ki zasedra svojo ladjo v zanesljivem, trajnem dnu državne ideje in ljudske duše.

Resnica je melodija vseh zvonov; misel posameznika je le proseči zvonček na vratu ovčice, izgubivše rodno čredo. Vsak pojedinec, še tako učen, slaven in mogočen, mi je samo sočlovek in sotrudnik, a nikoli nadčlovek, vsaka njegova misel je le kapljica v morju resnice. Drevo spoznanja se razvija in raste v daljno, lepšo bodočnost naših upov in hrepenenja, a njegove korenine poganjajo iz duha vseh mislečih oseb. Monizem je usodna prevara absolutnega racijonalizma, v prirodi in človeštvu je dan le pluralizem enakopravnih moči; iz harmonično organiziranega sotrudnega dela ustvarja filozofski eros resnico.

I. Zorman:

XIV. umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu.

Ker se v tem čudnem času razgovarjamo o vsem mogočem, naj tudi o štirinajsti umetniški razstavi zapustimo mal pomenek, četudi bi katalog s 153 številkami podcenjevanju lahko ugovarjal in z njim lepo število prodanih podob; pa splošno nesoglasje med kvantiteto in kvaliteto je zašlo tudi v razstavo in zato gmotni uspeh ni bil enakovreden umetniškemu. Tistega lepega umetniškega užitka, ki ga beseda ne more nikdar dovolj dopovedati, razstava ni nudila; manjkalo je novosti, nepoznanih vtisov, razmaha tekme. O delih Jakopiča, Sternena, Vavpotiča, Jame karakterizacij ni treba ponavljati, poznaš jih že od prvih razstav, jim zaupaš in ne zahtevaš neusahljive množine in bliščobnejšega sijaja; štirinajst razstav in vedno prve odlike njim! Brez tekmecev so ostali, brez nadkriljevalcev. Saj se zdi, da vise njih dela med mnogim drobižem štirinajste le za patentirano merilo upodablajoče slovenske umetnosti; in to merilo lepo kaže različne kolobarje umetniškega upliva, v katerih je bil zasežen mnogi razstavljalec. Mnogo je njih imen, pa mesto da večajo in širijo centrum, teže od njega, od vztrajnosti, resnosti, globokosti k površnosti in omlednemu. Plitvina niti ni to, ker ni

resnih del, ni prepričanja, ni vere v delo, ustvarjanje, ni iskanja bistvenih podlag umetnosti. Vsa sila Jakopiča, Sternena, Jame, njih rutina, barva, harmonija, poezija je rodila le blede, brezkrvne podobnosti po platnih, za ped velikih podobah. Mesto smelih poskusov — igračke, malenkosti; v primeri nižje nego je produkcija učencev glasbenega zavoda, ker tam je v svojem obsegu nekaj doseženega, nekaj trdne podlage, nekaj dobrega in pravilnega, uk, tu le prazno hlepenje v vrsto mojstrov. Da, če bi bilo na Franketovih pejzažih podpisano ime Lindtnerja, Vaničeve, Zupana, Hodnika, bi bilo očitno, da so strokovno šolani, da so sicer brez individualnega značaja, kar pa vstrajno iskanje, iskanje umetniških vrednot in samega sebe, lahko popravi. Ali če bi Zupanec Anica pokazala šest slik, vse na primer v maniri one „V Parku“, bi že povedala, pri katerem mojstru je bila v šoli in vedeli bi, da je to dober in koristen učitelj; tako je šest podob šest vzorcev, šest nazorov in umeven minus za karakter osebnosti, in napredek spričo vednega lovljenja reminiscenc zavrt. Po tej plati je Saša Šantelj, ki se pridno udeležuje sleherne razstave, s svojimi deli živ zgled, kako lepo hotenje omaga pred ciljem, ker zmanjka trdnih tal in talent brezciljno niha nekje v negotovem. Po enakih mehkih cestah potuje tudi Klemenčič. Pri nas upodablajoča umetnost ni več samo v čakalnici, ampak je že predstavljena in si je s svojim samozavestnim in prepričevalnim nastopom priborila tako lep uspeh, da ni treba nje eksistenčne potrebe dokumentirati s poskusi, ampak le krepiti njen obstoj z delom, v resnosti enakovrednem njenih prvoboriteljev. Šolski izdelki na razstavi zato niso primerni, ako niso takega jedra, kakor leži v delih Bucika in Kambiča. Oba sta nova moža, pa z njima lahko računaš in bosta dobro došla na sleherni razstavi. Različno primeta, različno vstvarjata, oba sta kompetenta za centrum. Bucik in Kambič sta pravi naraščaj v skupini slikarjev. Plastike sta razstavila le Dolinar in Povirek, ki sta oba lep eksempl, kako dober reprezentant je lahko pravilen naraščaj. Dolinar s tem naslovom ne bo morda več zadovoljen, ker gre pri njem le še za neki zadnji korak, da vstopi v kolo mojstrov.

Hinko Smrekar toliko pripoveduje v svojem oddelku, da se hitro zaplete v pomenek o njegovih delih; v najožji zvezi se menjata pro in contra, ker Smrekarjev talent sam iz sebe izziva polemiko. Občuduješ ga in odporen ti je. Detajl je interesanten; mnogobrojne izdelane figure, fizijognomije v vseh mogočih varijantah, neverjetnih nakladah, stotine travic, stotine listov izrisanih, satira in groteska,

humor, morala, mistika, pravljica, karikatura, socializem, higijena, politika, iz vseh takih pojmov so koncipirana Smrekarjeva dela, izvršena s točnostjo, skrbnostjo, fantazijo. Kadar ta raznoličnost deluje na enkrat, je bistvo koncepta interesantno za analizo. En tak analitičen objekt je na primer „Kuga“. Po ulici lomasti, ljudstvo beži pred njo v smrtnem strahu . . . Na tem konceptu je zasnoval Smrekar kompozicijo, na gotovi risbi najdeš mnogo več. Dimnikar na strehi in mnogi občan je popolnoma humoristično preplašen, primeroma kakor se preplašijo v humorističnih listih na vasi avtomobila ali aeroplana. Gospod beži okrog opla pred kugo, si tišči nos in motri ob enem meča gospodične pred njim; dvakrat kuga, se zdi. Na odprtem oknu prestrašena ženščina, v srajci. Torej kuga — strahota, dimnikar — humor, gospod in gospodična — pohota, ženščina — neukusnost; kje je težišče kuge? Pa pustimo na stran vprašanje, ali je risba „Kuga“ v učinku posrečena ali ne, lascivni vrinki so predvsem, ki Smrekarjeve risbe ponižujejo. Coprnice niso prikupljiva bitja, že same po sebi ne, Smrekarjeve so podčrtano odporne, po obnašanju bezniške; enako malo morejo navdušiti manire hudiča, ki v „Babjem mlinu“ uganja svojo pohotnost itd. In te primesi niso slučajne, ampak hoté pridejane, ker se konstantno ponavljajo v gotovi lascivni smeri. Pri najboljši ubranosti ta struna odurno distonira in diskreditira. *Naturalia non sunt turpia* je res, le umetnost in antropofiteja imata vsaka svoj delokrog. Zakaj Smrekarja tako intenzivno interesira ta opolzka poltnost, je neumljivo; več ko dobra polovica njegovih del zapada negaciji estetskih načel, in javno uvaja ter podpira žaner banalnega instinkta. „Indija Koromandija“ mi je zato ljubša od vseh razstavljenih pikantnih satir in grotesk. — Maksim Gaspari petrefaktično vztraja pri svoji polihromiji, pri motivih po kmečkem življenju in pri svoji proporciji, ki je tako dosledna, da je neizogibna in za interesente njegovih del brez škodljivega vpliva. Slovensko umetno obrt je zastopal Vahtar Drago s par deli v usnju. — Naknadno je razstavil tudi še Žmitek Peter; pejsaž z označbo „Nevlje“ edini reprezentira slikarja, češ, toliko znam, drugo lahko spregledaš.

LISTEK.

Joža Lovrenčič: Deveta dežela. Trst 1917. Izdal J. Štoka. Tiskala tiskarna „Edinost“. Str. 96.

Naslov je povzet po istoimenskem dramatičnem igrokazu, ki zaključuje zbirko. Tu govori grajski sin

. prej ko sine zor,
zajaham vranca brzega,
sokola vzamem sivega
in sanjam, hrepenenju, upanju in volji mladih let
devet dežel poiskat pojdem v širni svet!

Toda ni ga več nazaj iz pokrajine Lepote in Resnice, zakaj

Kedor je videl in doznal je vse,
mu ni več do življenja in umre!

Ta prizor nas ne potegne s prvinsko močjo za seboj, ker so njegove podobe preumstveno hladne, aprioristične. Dr. Lovrenčič je pisal včasih bolj ognjevite verze, npr. v Ljubljanskem zvonu 1910. A v pričujoči knjižici so tiskani zgolj najnovejši umotvori, pa še ti skrbno izbrani, deloma opiljeni, tako da pričajo o nekdanjem Kseniju Verinu samo kitice „Jaz bi rad rudečih rož“, ki jih je rešil pozabe njih napev.

Pod nadpisom Confessio priznava Gospodu:

na trhli vrbi dvoma strune misli so visele
in Tebi so sovražno pesem pele . . .

sedaj pa se mu je tema razjasnila in:

Iz vekov v veke v mojo misel si vkovan!

Vzporeden preobrat se zasledi v vsem njegovem umetniškem ustvarjanju. Vse-povsod ga vodi zvezda-misel, misel mu presnavlja in oblikuje slednjo vizijo vidnega sveta, izraz misel ali soznačnica te sreča domala v sleherni pesnitvi, npr. „ni še vzbrstel misli pelin“; delo svojih možganov projicira celo v prirodu, tako mu je „noč — zamišljena v svojo votlo temo“; podobno meri on čas: „Šel sem eno premišljanje daleč“. Pri takem narcisizmu, večnem razkranjanju lastne notrine, ni čudo, če ostrmi nad samim seboj (17), saj je bil že starogrški thaumazein proglašen za začetek filozofije! V tem znamenju se vprašuje pri Sfingi, kedaj postane človek zgolj duh. Ali

Skozi Saharo življenja divjá vihar:
nikdar, nikdar!

V sličnem žanru je spesnil goriški rojak znatno število stihov, ki sicer niso čustveno-topli, vendar nikoli didaktični, ter se nas zato ugodno dojmijo, kljub sorodnosti z abstrakcijo in alegorijo.

Poleg tega naletimo semtertja na čisto liriko čustvene razgibanosti, katere ni skalilo smotno-zavestno delo intelekta. Takove emocije same na sebi, brez zgo-

dovine in slikovitosti, so lahna negmotna usedlina, ki potrebuje ozračja v tem izobraženih ljudi. Njih psihologijo je označil Mallarmé, govoreč o simbolizmu: *Nommer un objet, c'est supprimer les trois quarts de la jouissance du poème qui est faite du bonheur de deviner peu à peu; le suggérer voilà le rêve . . .* Ne opis, ampak vtis! S tega vidika je soditi tudi drobnjavo „Sence“. Zatekel se je avtor tudi k zvočnosti besed in podal mojstrovino „Jug v okviru“. Često je preprost in jednat kot japonska risba, kedaj spominja Whitmanskega razmaha, drugod ovaja klasični upliv npr. v Eklogi, kjer se pastirja „nažličita“ kislega mleka in žgancev, dalje se javlja moderna izobrazba v drznih umetnostnih transpozicijah: *tuberoza zeleno živi in belo dehti (47), barva kakor zvižg (25)*. Morda se vam bo zdela katera podoba izumetničena npr. „V rdeče modrem drevesu krvi“ (45) ali pa izraz abstruzen (20, 31, 37), oziroma ne doživite nameravane ubranosti pri „Goriških trtah“ — toliko pa je gotovo, da se vam prikupi bodi aforistična kratkoča čistih občutij, bodi poduševljajoča razglabljanja, včasih temna in trpka, a z odločnim odmevom: *vredno je živeti! bodi epsko raznihana Jesen in Rezijan.*

*Kako visoko
nizko torej stoji Lavrentič? = 25/12/1917*
A. Debeljak.

R. Merkh, Deutsche Ortsnamen in Friaul, Wien 1916. Imenovana brošura obsega 11 strani in namen, ki ga zasleduje, pove pisatelj sam na drugi strani, rekoč: „Die folgenden deutschen Ortsnamen sollen nur ein kleiner Beitrag sein zur Kenntnis des Landes; es wird noch genug solcher Namen geben, die unter den jetzigen Verhältnissen nicht zu erreichen waren; aber es sind immerhin genug, um den Beweis zu erbringen, dass die Behauptung „Friaul sei von jeher ein durch und durch italienisches Land gewesen,“ eine hohle Redensart ist.“ Pisatelj pripoveduje nadalje, da v Furlaniji niso le ostanki starih Langobardov, marveč, da je bilo tudi v poznejšem času tukajšnje plemstvo nemško in v veliki večini tudi kmetiško ljudstvo, le meščanstvo je tvorilo mešanico. Njegovi trditvi, ki jo navaja takoj prvi stavek in ki jo hoče podkrepiti in pojasniti nadaljno „razlaganje“ krajevnih imen, namreč trditvi „Friaul war einmal nicht nur ein deutsches Reichsland, sondern wirklich auch zum grössten Teile ein deutsches Land“ (str. 2) nikakor ne moremo pritrčiti, kar hočemo v naslednjem tudi pojasniti.

Razlaga krajevnih imen je navadno v zvezi z velikimi težkočami, tembolj ako se to tiče imen pokrajine, preko katere je tekom zgodovine potovalo in tamkaj stanovalo vse polno raznovrstnih narodov, kakor je ravno Furlanija. V rimski dobi so tamkaj živeli Ilirci (Venedi), ki so bili ščasoma več ali manj latinizirani; preplavili so jih v sredini 6. stoletja Germani (Langobardi, sorodno pleme Suebov t. j. Alamanov in Bavarcev), prišli so jim za petami Slovani (Slovenci) in slednjič so se pojavili še Italijani in v najmanjši meri Nemci. Merkh pač dostikrat zmeša Langobarde in Nemce in kjer najde kak —*ach* ali —*sch*, že meni, da je to pristno nemško. Pri razlagi krajevnih imen je pač treba malo večje rigoroznosti in objektivnosti in nikakor ni prav, da je Merkh postavil najprvo trditev, ki ji skuša potem dejstva prilagoditi. Obratno je prav, tu kot pri vsakem zakonu narave in vendar je že znano, da tudi jezikoslovje ni nič drugega kot samostojna vrsta naravoslovja.

Objektivno presojanje krajevnih imen v Furlaniji nas pa privede do sledečega mnenja: kakor n. pr. na Kranjskem; tako so tudi v Furlaniji imele nemške plemiške (oz. tudi duhovske) rodbine svoje gradove v srednjem veku. Seveda so bili po teh rodbinah semtertam kolonizirani tudi nemški kmetje. Stanovališča teh rodbin (gradovi) so imela nemška imena in odtod so pridevali tudi drugim krajem nemška imena. Iz tega že sledi, kje bomo našli v Furlaniji nemška krajevna imena: pri gradovih,

pristavah, večjih kmetih, travnikov, gozdičih itd., ki so spadali k grajski lastnini. Tako ni nič čudnega, ako navaja Merkh v pričujoči brošuri res več pristnih nemških krajevnih imen; če pa pogledamo natančneje, zaznamo, da je med temi 24 imen gradov (oz. grajskih razvalin), dalje cela kopa pristav itd. Kjer pa je res star kraj (vas ali mesto), tam tudi ni nemškega imena. Ta raztresena nemška krajevna nazivanja so zapeljala Merkha k mnenju, da je nekdanj tu sploh bila nemška pokrajina in da so tuji elementi šele pozneje tjakaj prišli in si Nemce asimilirali. Resnico pa smo povedali že zgoraj. Kdo bi si upal n. pr. trditi, da je Kranjska bila nekdanj „wirklich auch zum grössten Teile ein deutsches Land“, in bi to trditev podkrepil z nemškimi imeni gradov: *Kreutberg, Wachtenberg, Gertlachstein, Habbach* (kamniški okraj); *Moostal, Sonnegg, Strobelhof, Lichtenberg, Zobelsberg, Ebenporten* (ljubljski okraj); *Gallenberg, Gallenegg, Wagensberg, Thurn, Gallenstein* (litijski okraj) itd. In vendar je na ta način delal Merkh po Furlaniji; nabranih je v knjižici imen, ki so res nemškega izvora, poleg imen, ki so nenemška in so dobila le po tujcih Nemcih nemško obleko; jasno je, da so vsaj prvotno bila v rabi le pri Nemcih in nikakor ne gre, imenovati jih že zato „deutsche Ortsnamen“. Merkh pa jih navaja enostavno med drugimi, kakor da so prvotna oz. izvirna. Njegova razprava je zato popolnoma zavožena in krivo mnenje je moža zapeljalo do nejasnih in napačnih trditev; v primer si jih hočemo le nekaj natančneje ogledati.

Severno mesta Vidma (gl. pozneje) stoji kraj, zvan zdaj *Adegliacco*. Merkh pristavi k temu kot nemško ime *Edlach*; od kod ima on ta naziv, mi ni možno dognati, vendar morem reči, da *Edlach* ni nič drugega kot slovenski množinski mestnik *jedlach* današnjega samostalnika *jela*; prim. še krajevna imena *Edlach* pri Glognici in Scheibbsu na nižjem Avstrijskem, pri Gmundnu na gorenjem Avstrijskem, pri Mürzzuschlagu in Rottenmannu, dalje po prehodu — d — v — r — (o čemer sem pisal v Arch. f. slav. Phil. zv. 36) v *Erlach* pri Celovcu, Beljaku in Velikovcu in *Irlach* na Solnograškem. Vsa ta imena so ob enem priča nekdanje slovenske naseljenosti v teh krajih.

Ampezzo (di Carnia) imenujejo Nemci, bivajoči v Sauris di sopra, še danes *Petsch*, kar seveda ni nemško ime, kakor meni Merkh, marveč slov. *peč* (= *pečina*), prim. *Peč* (na jugu Gorice), *Peč* pri Polici (litijski okraj) in imena kot *Mirna peč, Vranja peč, Sovinjapeč, Podpeč* itd.

K imenu *Aquileja* pristavi Merkh ime *Agley*, vendar ni jasno, kako razmerje vladaj med temi dvema imeni. *Aquileja* je staro, latinsko ime (mesto je bilo l. 182 pr. Kr. ustanovljeno kot rimska obmorska kolonija); *àquiléja* da v prvotni slovenščini obliko **akvleja* (b znači mehki polglasnik), po prehodu a v o pa **okvleja*; po izpadu polglasnika v drugem zlogu je izpadel tudi medsglasniški — v — radi težke artikulacije trosoglasniške skupine, dočim je — k — prešel v — g — že v dobi vulgarne latinščine (prim. še spodaj prehod soglasnika — t — v — d —); tako je nastal slov. *Oglej* (*V-oglej* ima protezo) in po njem nemški *Agley*. V srednjem veku najdemo pisano tudi *Aglar*, kar je najbrž naslonjeno na krajevna imena na — ar.

Artegna (slov. ime *Rtin*) ima po Merkhu pridev *Ardingen*; seveda je nemogoče, da bi bila *Artegna* poitalijančen nemški *Ardingen*; že Pavel Diakon omenja v svoji zgodovini Langobardov mesto *Artenia*, kjer so bivali okrog l. 600 Langobardi, tako da je verjetno, da je ime ilirskega (ali retijskega) izvora. Po mojem mnenju je nemški *Ardingen* tvorjen na podlagi slov. *Rtina*.

Glede imena *Cividale* omenja Merkh nemško ime *Altenstadt* in pristavi „auch slavisch *Staro mjest*“ (sic!). Ta naziv je dobilo mesto vsled svoje zgodovinske starosti; *Cividale* je rimska *Civitas Julia*; skratka se je mesto zvalo *civitate* (acc. sg.), iz česar je nastalo *Sibidat* in slov. *Čedad*. O Pavlu Diakonu, ki je bil tu doma, piše prva kronika oglejskih patrijarhov kratko: „*qui fuit natione Civitatensis*“; istotam bereš „*ad Civitatem rediens*“. K prehodu medsamoglasniškega —t— v —d— prim. še špan. *ciudad* in *Nadiža* (v rimski dobi *Natisso*). Kakor nas uče druga imena, smemo soditi, da je nemški *Altenstadt* le prestava slov. *Staro mesto*.

Fellach je slov. *Bela*.

Mesto *Gemona* je že staro, ime najbrž retijsko; zvalo se je nekdanj *Glemona* in tako piše tudi Pavel Diakon. Slovenci zdaj pišejo (mislim tu slovenske politične dnevnike) *Humín*; h— je v tej obliki dialektičen (prim. *hora* itd.), prvotno pa je *Gumín* (tako piše Fr. Kos v svojem „*Gradivu*“); nekdanje *glmōn* je dalo v slovenskih ustih najprvo *glmōn* (t je postal nosilec zlogovega vrha, torej *l-sonans*) in po popolnoma zakonitem potu dalje *glmūn*, *glmyn*; v dobi meje 15. in 16. stol. je —t— prešel v —u—, —y— pa že zdavnaj prej v —i—, torej: *Gumín* Nemški *Glemaun* temelji na slov. *glmūn*.

Rosazzo je nemški *Roschatz*, kar pa zopet ni nič drugega kot slov. *rožac*; prim. še tik tega kraja nahajajočo se vas z imenom *Corno*.

Staremu, v rimski dobi rabljenemu imenu *Tilaventum* odgovarja še najbolje slov. *Tilment*; ravenski geograf (druga polovica 7. stol.) rabi že *Taliamentum*, laško zdaj *Tagliamento*, ki se po Merkhu glasi v nemški obliki *Tagliament*.

Udine se je v starem veku zvalo *Utina* ali *Utinum* (prim. gori omenjeni prehod —t— v —d—); *ūdvn* je prešlo v slovenščini v **ūdvn(-v)*, dalje **v-ydvn* (s protetičnim *v-*) in potom soglasniške dissimilacije analogije vsled zakona „—m preide v —n“ **vydvm*, iz česar je današnji *Videm* (beri: *vidam*). Merkh navede nemško ime *Weiden*, kar je iz slov. *vidn*.

Iz navedenih pripomb vidimo, da so Nemci za podlago svojemu nazivanju jemali slovensko obliko krajevnih imen, iz česar sledi: 1.) da so bili Slovenci v Furlaniji prvotnejši element kakor Nemci, kar smo že v začetku povedali; 2. da trditev Merkh, da je bil v Furlaniji „*der Bauernstand zum grossen Teile*“ nemški, ne odgovarja niti zgodovini, niti resnicam, ki nam jih poda jezikoslovje. Tako se nemška krajevna imena reducirajo izključno le na gradove in njihove pristave.

Dr. Ramovš.

Rudyard Kipling: Světla, která zhasla. Spisů Kiplingových svazek XIV. — Cena K 2'40, váz. K 6'—.

Knut Hamsun: **Hlad.** Překlad Huga Kosterky. II. vydání. Cena K 4'50, váz. K 8'50. Nákladem Hejdy & Tučka v Praze II., Karlovo nám. 26. 1917.

Slovincu se znanje češčine, precej razširjeno med izobraženstvom, obrestuje ne samo na njih izvorni književnosti, ampak tudi ne najmanj na bogatem prevodnem slovstvu. To je znaten prihranek za onega, ki ne utegne ali noče žrtvovati dosti časa učenju raznih narečij.

Prosluli avtor Knjig o džuhgli, znan občinstvu po znamenitih delih, ki so se prikupila starim in mladim, stopa na češki knjižni trg z omenjenim spisom, vrednim velike čarobne pripovedne umetnosti, po kateri je Kipling zaslovel po vsem svetu. Pestrí kalejdoskop doživljajev male Maisie in Dicka: njuna otroška ljubezen, boji v Sudanu, Dick na vrhuncu slikarske slave in gmotnih uspehov,

Maisiin desetletni brezuspešni napor s čopičem, oslepeli umetnik, njena požrtvovalnost — šaroviti niz postav, opredelih z nežno toplino Kiplingovega peresa, ki ume slednjemu svojemu literarnemu stvoru vdehniti življenje in barvo, je mil in mikaven. —

V nepredolgi dobi je izšlo že v drugi izdaji poznato delo velikega sodobnega nordijskega dušeslovca Hamsuna, romanopisca pretresljivih, bizarno zasnovanih in mojstrsko opazovanih pripetljajev ubogega človeka. To je eden izmed najbolj slovečih modernih romanov severne književnosti. Ljubitelji okusne tiskarske opreme bodo veseli knjige tudi s te plati.

A. Debeljak.

Demokracija kot ideja. Učinki svetovne vojne so čudoviti. Doslej prevladujoče ideje izgubljajo svojo privlačnost, rode se nove in preobrazujejo umstveni svet. Predvsem se opaža, da zmaga demokracija; v boju za njo in proti njej se deli stari svet; stare družabne, društvene in strankarske discipline se mehčajo: nov svet se rodi. Kaj pa je demokracija? Demokracija je čut ljudstva, da smo si ljudje enaki, da ima vsaka individualnost pravico uveljaviti se, da ima pravico in voljo do svobodnega duševnega razvitka. Zato demokracija, umstveno predelana in dosledno izvedena, izzveni v samodoločbi naroda kot etnični in kulturni skupini posameznikov, ki so pred vsem psihično enotni. Demokracija je torej kulturno bistvo, ne zgolj oblika, je bolj čut kot znanost. To dokazujejo pestri primeri iz naših dni, ko se tudi v demokratičnih oblikovnih skupinah ločijo duhovi. Primeri: Socialno-demokratična stranka na Nemškem je izobčila iz svoje srede svojega prvega znanstvenega teoretika, Karla Kautskega, moža svetovnega imena. On je dal stranki program, bil njen prvi kulturni delavec. Toda stranka je prišla v svoji oportunistični politiki v nasprotje z doslednimi demokratičnimi načeli, pogazila je svojo dušo, in zato je moral njen vidni predstavnik zapustiti svoje torišče. Avstrijska nemška socialna demokracija se je istotako oddaljila od svojih idejnih stremeljenj, zatajila je svojo preteklost in stremi danes po ministrstvih. Zatajila je svojega pristaša dr. Frca Adlerja, ko je izvršil svoje znano dejanje. — Tudi pri nas doma smo doživeli podobne primere. V. S. L. S. je izključila iz svoje srede ranjkega dr. Jan. Ev. Kreka, ki je bil njena duša, njen idejni predstavnik. Njegov demokratični čut, umstveno dosledno izveden in zvesto negovan, se ni mogel uveljaviti drugače, nego da je zlomil strankarsko disciplino. Jugoslovanska soc. dem. stranka je vse svoje duševne sodelavce takorekoč izprla, iztirala iz svojih uredništev, ker je njih demokratični čut prišel v nasprotje z utilarističnimi voditelji. — Demokracija je na pohodu, njeno zmagovito bistvo so intelektualci prvi zapopadli, pokazali ljudstvu njen poglobitni sad: narodno in individualno osvoboditev. Utilaristi, ki so demokratični zgolj po obliki, ne pa tudi čustveno in kulturno bistveno, se pridružujejo njenim naravnim nasprotnikom. Pri njih je demokracija na jeziku, v srcu je ni. V tem znamenju prihaja doba, o kateri je preroško rajnki dr. Jan. Ev. Krek, da bo razdelila narode tudi na znotraj na dva velika tabora: za osvoboditev in proti osvoboditvi. Prvi tabor bo neprimerno večji; socialni, kulturni in umstveni razvoj mu jamči zmago.

Abditus.

Vraz - Prešeren. — Moj prvi sestavek pod tem naslovom ni bil niti kritika Lobodovega članka „Za kulturno zedinjenje Jugoslovancev“ („Slovan“ str. 179) niti odgovor nanj, ker se sploh ni oziral na celotni članek, temveč se je samo naslonil na Lobodov protest, zoper nameravani slovenski prevod Merežkovskega romana „Leonardo da Vinci“ ter ob tem „aktualnem primeru“ in ob Lobodovi napovedbi: „rešen bo Prešeren-Vrazov problem v Vrazovi smeri, ali po Prešernovi

metodi* — prinesel nekaj misli, ki so morale biti povedane slovenski javnosti sploh v razbistrenje pojmov o jugoslovanski ideji. Ogorčenje gospoda Antona Loboda, češ da so bile natovorjene na njegov naslov, je torej popolnoma odveč. Najin prepir gre pravzaprav le za prevodno slovstvo. In tu je njegov načrt za „kooperacijo pri izdajanju prevodov“ in za „nekakšno razdelitev prevajalnega dela“ med nami in Srbohrvati brez dvoma ponesrečen. Samo ona vzajemnost med nami je potrebna, ki nam nalaga dolžnost, da se čim prej osamosvojimo nemškega prevodnega slovstva in zmirom raji sežemo po srbskohrvatskem prevodu, če še nimamo lastnega prevoda. Pri izdajanju prevodov se pa Srbohrvatje ravno tako ne morejo ozirati na naše slovensko prevodno slovstvo, kakor se mi ne moremo zadovoljevati s samo hrvaškimi ali srbskimi prevodi „najznamenitejših del, kakor so Shakespeareja, Cervantesova, Balzacova, Tolstega in Dostojevskega in še toliko in toliko drugih!“ Vse te in še toliko in toliko drugih del moramo imeti v svojem jeziku; — ker samo na ta način doživimo kot Slovenci umotvor, če ga sprejmemo v domačih glasih v svojo dušo. In doživeti je treba umotvor, doživeti ga morajo najširše narodove plasti. Samo če ves narod duševno rase, morejo rasti tudi njegovi umetniki. Visoko preko gladine duševnega razvoja narodovega se vzpenjajo samo geniji, ki pa se porajajo tako poredkem, da ne smemo nanje čakati. Zakaj se zdi slovenskemu inteligentu, predvsem pisatelju, tako pogostoma, da mu manjka duševnih doživetij v lastnem jeziku? — Ali nismo tako ustvarjeni, da sprejemamo duševno hrano in umstvene izkušnje nekako po — predalih vase? in da imamo v svojih dušah poleg slovenskega predala tudi nemškega in italijanskega, francoskega in ruskega, hrvaškega in srbskega? Ali ne čutimo, kako težke so nam včasih asociacije med posameznimi predali? Česar nimamo v slovenskem predalu, to v gotovi meri skoraj ne obstoji za nas kot Slovence. In če zajemamo preveč predrzno iz tujih predalov, nas narod mnogokrat ne razume in nam to celo zameri . . . O. Ž. je zapisal v četrti letošnji „Zvonovi“ številki (str. 217) pod zaglavjem „Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino“: — „Zakaj je naše slovstvo nasploh tako siromašno visokih idej . . . Ker nima naš povprečnik že v svojem jeziku utrjih in ugotovljenih potov, ker nima preiskanega in pripravljenega tega, kar bi mu bilo rabno gradivo za njegovo delo . . . Odtod tudi ona tragična osamelost naših genijev, njih navidezna neutemeljenost in brezveznost s svojci . . .“ Kakor o znanstvu, velja to tudi o našem prevodnem slovstvu. — Če je torej namenil gospod Loboda svoj načrt visokemu slovstvu — in on našteva samo največja imena! —, potem ga moramo odločno odkloniti; če pa naj velja načrt samo za slabša dela, potem pa je menda z manj vred tudi on — desinteresan.

z. r.

Debeljak Anton: Prezrela deca. Pesnitev v prozi, priobčena na strani 216 letošnjega letnika, je bila pomotoma označena kot prevod iz finščine. Urednika veseli, da lahko sporoči prijateljem naše poezije, da je ta zaokroženi, po svoje popolni umotvor — slovenski original našega pesnika Debeljaka. Sestavljavci slovenskih čitank bodo Debeljaku gotovo hvaležni, kakor mu je urednik Zvona, ki je vžival ob njegovih ritmičnih trenutkih najčistejšega ugodja in je le obžaloval, da je ta lepota tujega izvora.

: Splošno kreditno društvo :

r. z. z o. z. v Ljubljani.

Hranilne vloge na knjižice in v tekočem računu se obrestujejo po $4 \frac{1}{2}\%$ od dne vloge do dne dviga. Na razpolago so domači hranilniki Rentni davek plačuje zadruga sama.

Posojila se dajejo na hipoteke, zastavna pisma, osebni kredit, vrednostne listine (efekti), predujmi na lombard pod zelo ugodnimi pogoji.

Menice se eskomptujejo po razmerju bančne obrestno mere.

Telefon št. 120.

Ček-konto poštne hranilnice št. 45.156.

O M L A D I N A.

Nova publikacija „OMLADINE“:

ALOJZIJ GRADNIK: **Padajoče zvezde.**

Cena v platno vezani knjigi K 3-50.

Dobi se po knjigarnah ali „OMLADINA“, Ljubljana,
poštni predal 87.

„Tedenske slike“

so najboljše in najzanimivejše
slovenski ilustrirani tednik.

„Tedenske Slike“ stanejo: celoletno
12 kron, polletno 6 kron, četrtletno 3
krona in mesečno 1 krono. Posamezne
številke se dobe po trafikah, knjigarnah
in na kolodvorih izvod po 24 vinarjev.

Naročite si „Tedenske Slike“.

Zahtevajte povsod „Tedenske Slike“.

Priporočamo

„Narodno knjigarno“

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7.

Priporočilo častitim naročnikom „Ljubljanskega Zvona“.

Največja zaloga raznovrstnega papirja, kanclijskega, ovijalnega, raznih šolskih in pisarniških potrebščin. Razglednice en gros en detail.

Velika knjigoveznica, v kateri se izdeluje od najpreprosteje do najfinejše vezi. Originalne platnice in vezi za razne hranilnice in posojilnice.

Tisek na trakove, razne reklamne table v zlatu, aluminijumu i. t. d., passepartout v mnogovrstnih izpeljavah. Tisek na žalne (pogrebne) trakove se takoj izvrši.

— Tvorница papirne in kartonažne industrije J. BONAČ SIN, Copova ulica, Ljubljana. —

Vljudno priporoča

Ivan Bonač.

Knjigarna
L. Schwentner
v Ljubljani
Prešernova ulica št. 3.

priporoča sledeča dela slovenskih pesnikov :

- Aleksandrov :** *Pesmi in romance.* Broš. 3 K 50 h, eleg vez. 5 K 50 h.
- Aškerc A. :** *Zlatorog.* Planinska pravljica iz Trente. Eleg. vez. 3 K 50 h.
- Aškerc A. :** *Mučeniki.* Slike iz naše protireformacije. Broš. 3 K, v platno vez. 5 K.
- Aškerc A. :** *Junaki.* Epske pesnitve. Broš. 3 K, v platno vez. 5 K.
- Aškerc A. :** *Jadranski biseri.* Balade in romance slovenskih ribičev. Broš. 3 K, eleg. vez. 5 K.
- Aškerc A. :** *Akropolis in piramide.* Poetični sprehodi po Orientu. Broš. 3 K, eleg. vezano 5 K.
- Aškerc A. :** *Pesnitve.* Peti zbornik. 1904—1910. Broš. 4 K, eleg. vez. 6 K.
- Cankar Ivan :** *Erotika.* II. izdaja. Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 70 h.
- Jeraj Vida :** *Pesmi.* Broš. 1 K 60 h, eleg. vez. 3 K 20 h.
- Kette Dragotin :** *Poezije.* Druga pomnožena in ilustrovana izdaja. Broš. 4 K, eleg. vez. 6 K.
- Kette Dragotin :** *Poezije.* Ljudska izdaja. Broš. 1 K 80 h, vez. 3 K.
- Poljanec Ljudmila :** *Poezije.* Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K.
- Prešernove poezije.** Uredil A. Aškerc. Drugi natisk. Pantheon-izdaja vez. 4 K.
- Župančič Oton :** *Čaša opojnosti.* Drugi natisk. Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 80 h.
- Župančič Oton :** *Cez plan.* Drugi natisk. Broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 80 h.

Nadalje priporoča svojo bogato zalogo slovenskih in nemških knjig, ter sprejema naročila na vse leposlovne liste.